Koprivnica i koprivničanci u Domovinskom ratu 1991. i 1992. godine

Fijačko, Marko

Master's thesis / Diplomski rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Department of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Hrvatski studiji**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:111:243467

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-28**

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
HRVATSKI STUDIJI
UNIVERSITY OF ZAGREB
CENTER FOR CROATIAN STUDIES

Repository / Repozitorij:

Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies

zir.nsk.hr

dabar
DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

HRVATSKI STUDIJI

Marko Fijačko

KOPRIVNICA I KOPRIVNIČANCI U DOMOVINSKOM RATU 1991. I 1992. GODINE

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, 2017.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

HRVATSKI STUDIJI

ODIJEL ZA POVIJEST

Marko Fijačko

KOPRIVNICA I KOPRIVNIČANCI U DOMOVINSKOM RATU 1991. I 1992. GODINE

DIPLOMSKI RAD

Mentor: izv. prof. dr. sc. Ante Nazor

Zagreb, 2017.

Sadržaj:

1. Uvod ... 3
2. Stanovništvo Koprivnice i njenog okruženja ... 4
3. Političke promjene, raspad SFRJ i prvi oružani sukobi ... 6
4. Političke promjene u Koprivnici ... 8
4.1. HDZ u Koprivnici ... 8
4.2. Prvi slobodni višestranački izbori za općinske i saborske zastupnike u Hrvatskoj ... 9
4.3. Prva dragovoljačka grupa Koprivnica ... 11
5. JNA na području Koprivnice i okolice ... 13
6. Teritorijalna obrana Koprivnice ... 17
7. Narodna zaštita Koprivnice ... 19
8. Djelovanje koprivničkog Centra za obavješćivanje i Kriznog štaba ... 23
9. Blokada i predaja vojarne JNA „NH Jože Vlahović“ i ostalih objekata ... 26
10. Događaji u Koprivnici i okolici nakon osvajanja vojarne ... 29
11. Osnivanje 117. brigade HV-a i njen ratni put ... 32
11.1. Zapadno-slavonsko bojište ... 33
11.1.1. Bojište Novske ... 33
11.1.2. Pakračko-lipičko bojište ... 36
11.1.3. Daruvarsko-virovitičko bojište ... 38
11.2. Istočno-slavonsko bojište ... 39
11.2.1. Osječki dio istočno-slavonskog bojišta ... 40
11.3. Služba Informativno-promidžbene djelatnosti koprivničke 117. brigade HV ... 42
12. 145. taktička grupa „Jastrebi“ u obrani Bosanskog Broda ... 46
12.1. Stanje na bojištu oko Bosanskog Broda do dolaska „Jastreba“ ... 46
12.2. „Jasterbi“ u obrani Bosanskog Broda ... 48
13. Crveni križ Koprivnice 1991. i 1992. godine ... 51
14. Podravka u Domovinskom ratu 1991. i 1992. godine ... 53
15. Zaključak ... 56
16. Literatura ... 57

Sažetak

Koprivnica je grad koji je u prošlosti, kao i danas, važan zbog svog strateškog položaja za Hrvatsku. Stanovništvo grada i okolice čine Hrvati kao većina, ali i druge manjine koje su zbog povijesnih okolnosti morale doseliti u uglavnom mirno podravsko podneblje. Političke promjene koje su se dogodile devedesetih godina 20. stoljeća i dovele do ostvarenja hrvatske samostalnosti, zahvatile su i Koprivnicu. Stanovnici su odlučili da žele izaći iz Socijalističke Federatvine Republike Jugoslavije i živjeti slobodno u novoj državi. Koprivnici je prijetila opasnost od Jugoslavenske narodne armije koja je bila za očuvanje Jugoslavije, a njene postrojbe bile su smještene u samom gradu. Nakon napetih pregovora između novoizabrane hrvatske vlasti grada Koprivnice i JNA došlo je do dogovora o mirnom odlasku iz grada, tada već okupatorske vojske. Njihovim napuštanjem u koprivničku vojarnu dolazi novoosnovana 117. brigada Zbora narodne garde, koja svoj ratni put 1991. i 1992. godine prolazi uglavnom na bojištima zapadne Slavonije, gdje je srpska strana na tom području željela uspostaviti zapadne granice „Velike Srbije“. Unatoč uspjesima, 117. brigada nije dobivala previše medijske pozornosti. Njen ratni put ostao je zabilježen zahvaljujući Informativno-promidžbenoj službi koja je bila sastavni dio brigade. Prestankom djelatnosti brigade 1992. godine, Koprivničanci su nastavili Hrvatsku braniti u sastavu drugih postrojbi, poput 145. taktičke grupe koja je bila u obrani Bosanskog Broda. Osim borbenih djelatnosti, Koprivničanci su značajan doprinos dali u zbrinjavanju prognanog stanovništva ratom zahvaćenih mjesta, a svakako treba istaknuti prehrambenu industriju „Podravku“ koja se u pomoć uključila od samog početka oružanih sukoba.

Ključne riječi: Domovinski rat, Podravina, Koprivnica, JNA, vojarne, 117. brigada, ZNG, Podravka, zapadnoslavonsko bojište, 145. taktička grupa, Crveni križ

Summary

Koprivnica is a city that was and still is important for Croatia because of its strategic position. The majority of the city population and its surroundings is Croatian, but also other minorities that had to move to a mostly peaceful Podravina region, due to historical circumstances, live there. The political changes that took place in the 1990s and led to the achievement of Croatia's independence, also involved Koprivnica. Residents of Koprivnica have decided that they no longer want to be a part of the Socialist Federal Republic of Yugoslavia and want to live freely in the new state. Koprivnica was in danger from Yugoslav People's Army forces that were supporting Yugoslavia's exsistence and were located in the city itself. After intense negotiations between the newly-elected Croatian authorities of Koprivnica and Yugoslav People's Army they agreed on a peaceful departure of then already occupant army from the city. After their departure the newly established 117th Brigade of the National Guard which runs through its 1991 and 1992 warfare mainly on the battlefields of Western Slavonia, where Serbs wanted to establish the western border of "Great Serbia" comes to Koprivnica's barracks. Despite the successes, the 117th Brigade did not get too much media attention. The brigade's war journey remained recorded thanks to the Informational and promotional service that was a part of the brigade. With the ban of brigade's operations in 1992 citizens of Koprivnica continued to defend Croatia as part of other troops, such as the 145th tactical group that was in defense of Bosanski Brod. In addition to the combat activities, citizens of Koprivnica showed a significant contribution given in the care of expelled population of war-affected places and it is important to emphasize the "Podravka" food industry that has been helping since the beginning of the armed conflict.

Key words: Croatian War of Independence, Podravina, Koprivnica, Yugoslav People's Army (YPA)/ Yugoslav National Army (YNA), barracks, 117th Brigade, Croatian National Guard, Podravka, West Slavonian battlefield, 145th tactical group, Red Cross

1. Uvod

Kraj 20. stoljeća u svijetu je donio velike političke promjene, a najveća je bila pad Saveza Sovjetskih Socijalističkih Republika. Time je završila vladavina komunizma u zemljama istočne i srednje Europe, a ujedno je okončano i razdoblje hladnoga rata. Raspadom SSSR-a stvorene su nove samostalne demokratske države, koje su svoje vodstvo izabrale na višestranačkim izborima. Posljedice tih događaja odrazit će se i na Socijalističku Federativnu Republiku Jugoslaviju, a krajnji ishod bio je ratni sukob između najbrojnijih naroda u državi. Hrvati su željeli vlastitu samostalnost, dok su Srbi željeli očuvanje SFRJ u kojoj bi imali dominaciju. Kako bi očuvala Jugoslaviju, srpsku stranu podržala je Jugoslavenska narodna armija, koja je pobunjene Srbe naoružavala, a naposlijetku i otvoreno stala na njihovu stranu u oružanim sukobima. Domovinski rat vodio se na velikom dijelu teritorija Republike Hrvatske, a ratna zbivanja nisu zaobišla ni Koprivnicu. Temu ovog rada izabrao sam kako bih mogao istražiti što se događalo u Koprivnici, gradu u kojem sam rođen upravo za vrijeme najvećih ratnih sukoba 1991. godine. Iako Koprivnica, srećom, nije doživjela ratna razaranja poput nekih drugih gradova, zbog svoje strateške važnosti itekako je bila potencijalna meta za neprijateljsku agresiju. Unatoč tome dala je veliki doprinos u stvaranju samostalne Republike Hrvatske, jednako kao i njezini stanovnici, što je zapravo i hipoteza ovog rada. Nažalost, taj doprinos je danas marginaliziran ili zanemaren, kako u historiografiji, tako i u općenitom sjećanju na Domovinski rat. O Koprivnici u Domovinskom ratu nema napisana niti jedna knjiga koja bi obuhvatila sva zbivanja. Time se najviše bavio novinar i koprivnički branitelj Mladen Pavković, no njegova literatura uglavnom je skup izvješća ili dokumenata. Povjesničar Jakša Raguž napisao je članak o JNA na području Koprivnice, koji se temelji na izvornim dokumentima, dok se o političkoj situaciji može saznati iz knjige Marka Mioča, jednog od osnivača Hrvatske demokratske zajednice u Koprivnici, te lokalnih novina „Glas Podravine i Prigorja“. Zbornik vojnog glasila „Gardist“ jedini je veći izvor o koprivničkoj 117. brigadi.

2. Stanovništvo Koprivnice i njenog okruženja

Grad Koprivnica prvi puta „spominje se 1272. godine u darovnici desetogodišnjeg kraljevića Ladislava IV. Kumanca kaštelanu i vitezu koprivničke utvrde Bakaleru.“[1] U 14. stoljeću Koprivnica postaje urbano središte Podravine, a poveljom Ludovika I. Anžuvinca 4. studenog 1356. postaje slobodan kraljevski grad. U vrijeme osmanskih osvajanja, sredinom 16. stoljeća, Koprivnica kao utvrđena kapetanija ulazi u sustav utvrda Slavonske vojne krajine čije se središte nalazilo u Varaždinu. Kao utvrđeni grad, Koprivnica je branila „ostatke ostataka“ Hrvatskog Kraljevstva u 17. stoljeću. Marija Terezija 1765. godine sjedište generalata premješta iz Koprivnice u Bjelovar, čime je Koprivnica izdvojena iz Slavonske vojne krajine. Krajem 19. stoljeća, nakon izgradnje željeznice Budimpešta – Zakany – Koprivnica – Zagreb, počinje novi gospodarski razvoj grada.[2] Stanovništvo se kroz ta stoljeća uglavnom sastojalo od Hrvata starosjedilaca na koprivničkom području, ratara iz Zagorja, Nijemaca i Mađara, Židova, Roma, grčkih trgovaca i Vlaha.[3] Neki povjesničari pišu o postojanju vlaškog (srpskog) stanovništva na području Podravine već u 15. stoljeću, no veća doseljavanja Srba događaju se tijekom migracije stanovništva u 16. stoljeću u vrijeme Osmanskih osvanjanja. Na doseljenom području srpskopravoslavno stanovništvo osniva svoja naselja i manastir Lepavinu nedaleko Koprivnice. Srpski povjesničar Radoslav Grujić „je ukazao na to da su se naselja naseljena srpskopravoslavnim stanovništvom u prvoj polovici i sredinom 16. stoljeća održala 'u Pravoslavlju i Srpstvu' najviše zasluga ima manastir Lepavina, koji je od prvih dana postao centar njihova crkveno-narodnog života.“[4] Manastir je u pravom smislu zaživio u 17. stoljeću i „predstavlja jednu od najzapadnijih organizacijskih jezgri srpske pravoslavne crkve između Jadranskog mora i rijeke Drave.“[5]

U vrijeme Drugog svjetskog rata, odnosno prilikom osnivanja Nezavisne Države Hrvatske, prema popisu stanovništva iz 1931. godine, kotar Koprivnica (obuhvaćao općine Drnje, Đelekovec, Gola, Hlebine, Koprivnički Ivanec, Legrad, Novigrad, Peteranec, Sokolovac i Ždala) imao je 44 615 stanovnika, od čega 4967 Srba. Sam grad Koprivnica imao je 9472 stanovnika, od čega 274 Srba.[6] Progon srpskog stanovništva počeo je i prije osnivanja NDH, od strane članova Hrvatske seljačke zaštite (HSZ), a nastavit će se u vrijeme NDH.

[1] Povijest grada Koprivnice http://koprivnica.hr/o-koprivnici/povijest-grada-koprivnic/ (30.5.2017.)
[2] Isto
[3] Leander BROZOVIĆ, *Građa za povijest Koprivnice*, Muzej grada Koprivnice, Koprivnica, 1978., str. 47.
[4] Hrvoje PETRIĆ, *Iz najstarije povijesti Srba u Podravini*, Podravina – časopis za multidisciplinarna istraživanja, vol. VIII, broj 15, Koprivnica, 2016., str. 205.
[5] Isto, 206.
[6] Filip ŠKIJAN, *Prisilno iseljavanje Srba iz Podravine i Kalničkog prigorja u ljeto i ranu jesen 1941. godine*, Cris, god. XIV, br. 1/2012, Zagreb 2012., str. 342.

Ustaške vlasti na području Podravine i Koprivnice progonile su Srbe na način da su ih tjerali iz njihovih domova, zatvarali u logor „Danica“ i ostale logore, ubijali, a dio je prešao na katoličku vjeru.[7]

Prema popisu stanovništva provedenom 31. ožujka 1991. godine narodnosni sastav prikazuje sliku u vrijeme velikih političkih i narodnih sukoba uoči rata. Sam grad Koprivnica imao je u gradskim naseljima ukupno 24 238 stanovnika. Od toga su se 21 704 stanovnika izjasnila Hrvatima, 34 Crnogorcima, 879 Srbima i 614 Jugoslavenima. Koprivnicu je okruživalo 17 naselja koja su imala apsolutnu ili relativnu većinu stanovništva koje se izjasnilo Srbima. To su naselja: Belanovo Selo, Duga Rijeka i Mala Rijeka, Ivančec, Javorovac, Ludbreški Ivanec, Mali Botinovac i Veliki Botinovac, Prkos, Prnjavor Lepavinski, Radeljevo Selo, Ribnjak, Rijeka Koprivnička, Segovina, Veliki Grabičani, Veliki Poganac. Među njima, iako nema većinu srpskog stanovništva, nalazi se i Lepavina koja je bila pravoslavni manastir.[8]

Bivša zajednica općina Bjelovar koja se nalazila na području Bilogore i Kalnika, a obuhvaćala je općine Bjelovar, Čazma, Daruvar, Đurđevac, Garešnica, Grubišno Polje, Koprivnica, Križevci, Pakrac i Viroviticu ukupno je imala 359 493 stanovnika. Od toga se 275 225 stanovnika izjasnilo Hrvatima, 47 536 Srbima, 259 Crnogorcima, a 9 954 Jugoslavenima.[9]

Ovim iznešenim podacima ne nastojim reći da su svi Srbi bili protiv Hrvatske i agresori, već da je u koprivničkom kraju, pogotovo na području Bilogore i Kalnika postojao dobar dio srpskog stanovništva na koje su širitelji velikosrpske ideje mogli djelovati i utjecati.

[7] Zvonimir DESPOT, *Vrijeme zločina – Novi prilozi za povijest koprivničke Podravine 1941. – 1948.*, 2. izdanje, Despot Infinitus d.o.o., Zagreb, 2013., str. 37.
[8] Jasna CRKVENČIĆ-BOJIĆ, *Popis stanovništva, domaćinstava, stanova i poljoprivrednih gospodarstava: 31. ožujka 1991.*, Republički zavod za statistiku Republike Hrvatske, Zagreb, 1992., str. 114. i 115.
[9] Isto, 16.

3. Političke promjene, raspad SFRJ i prvi oružani sukobi

Hrvatsko proljeće 1971. godine pokazalo je da Hrvati žele samostalnost u Socijalističkoj Federativnoj Republici Jugoslaviji. Ustav SFRJ donesen 1974. definirao je pravo republika na samoopredjeljenje i odcjepljenje te će tako pospješiti raspad Jugoslavije. To pravo, nakon smrti predsjednika SFRJ Josipa Broza Tita, pokušat će iskoristiti Kosovo sa željom da ga se proglasi republikom. Njihov pokušaj samo je dodatno rasplamsao već postojeći nacionalizam u državi, a najizraženije će se manifestirati u Srbiji, nakon što velikosrpska struja na čelu sa Slobodanom Miloševićem preuzme vlast u Centralnom komitetu Saveza komunista Srbije (CK SKS). Nakon što je objavljen *Memorandum Srpske akademije nauke i umetnosti* 1986. godine, velikosrpski program koji je govorio o ugroženosti Srba u SFRJ, a podržao ga je i sam Milošević, započet će veliki prosvjedi i mitinzi srpskog naroda u republikama SFRJ, gdje će otvoreno zagovarati velikosrpske ideje.

U takvom ozračju u Hrvatskoj se javlja želja za rušenjem jednoumlja i komunističke partije. Počinju se osnivati prve političke stranke. Na prvim slobodnim višestranačkim izborima pobjeđuje Hrvatska demokratska zajednica (HDZ) na čelu sa predsjednikom dr. Franjom Tuđmanom. Prvi višestranački Saboru u Republici Hrvatskoj konstituiran je 30. svibnja 1990. godine. Jugoslavenska narodna armija (JNA), kao posljednji preostali faktor koji je mogao očuvati Jugoslaviju, oduzima naoružanje Teritorijalne obrane (TO) Hrvatske uz objašnjenje da želi „očuvati oružje“. Na taj način, JNA je zapravo dala do znanja Republici Hrvatskoj da neće dopustiti miran raspad Jugoslavije, a suptilno je podržala pobunjene Srbe koji su krajem srpnja 1990. prihvatili *Deklaraciju o suverenosti i autonomiji srpskog naroda u Hrvatskoj*. U kolovozu iste godine počela je „Balvan revolucija“ gdje su pobunjeni Srbi sa svojim naoružanim stražama blokirali ceste prema Kninu, Benkovcu i Gračacu. Hrvatska se u takvim okolnostima počela sama brinuti za naoružavanje i osposobljavanje ljudstva za izvanredna djelovanja kroz program „Prvi hrvatski redarstvenik“ započet početkom kolovoza.

„Ilegalno naoružavanje u Hrvatskoj JNA je pokušala iskoristiti da 'legalno' sruši izabranu vlast.“[10] Nakon što je u hrvatskom Saboru 22. prosinca 1990. proglašen novi „Božićni Ustav“, Hrvatska se počinje nazivati Republikom, bez pridjeva Socijalistička, a za predsjednika je izabran dr. Franjo Tuđman. JNA u suradnji s vlastima Srbije krajem siječnja 1991. godine započinje jaku medijsku kampanju protiv Hrvatske, a protiv ministra obrane Martina Špegelja podignuta je optužnica zbog „ilegalnog“ naoružavanja. Prvi oružani sukobi

[10] Zdenko RADELIĆ, *Stvaranje hrvatske države i Domovinski rat*, Školska knjiga i Hrvatski institut za povijest, Zagreb, 2006., str. 115.

pobunjenih Srba i hrvatske policije započinju početkom ožujka 1991. u Pakracu, a krajem mjeseca na Plitvicama pada i prva hrvatska žrtva, policajac Josip Jović. JNA se uključuje u sukob, tobože, stvarajući takozvane „tampon-zone“, „čija je stvarna svrha bilo održanje napetosti i postojećeg stanja“.[11] Na taj način JNA će djelovati i tokom sljedećih nekoliko mjeseci prilikom sukoba hrvatske i srpske strane.

U travnju 1991. je osnovan Zbor narodne garde (ZNG) u sklopu MUP-a. Na referendumu 19. svibnja 94% glasača izjasnilo se za Hrvatsku kao suverenu i samostalnu državu, dok 25. lipnja Sabor RH donosi *Deklaraciju o uspostavi suverene i samostalne Republike Hrvatske* istovremeno kad i Slovenija proglašava svoju nezavisnost. Kao posljedica tih događaja, 27. lipnja JNA započinje „Desetodnevni rat“ u Sloveniji.

Zbog mogućeg proširenja sukoba iz Slovenije u Hrvatsku, u Hrvatskoj počinju pripreme civilne zaštite, a osnivaju se i odredi Narodne zaštite u slučaju napada i sprječavanja izlaska JNA iz vojarni. Rat se širio sve većim teritorijem Hrvatske. Kako bi pokušali pronaći zajedničko riješenje, na sastanku 7. srpnja 1991. na Brijunima hrvatski i slovenski predsjednici Franjo Tuđman i Milan Kučan, Borislav Jović, srbijanski član Predsjedništva SFRH, predsjednik Predsjedništva SFRJ Stjepan Mesić i predsjednik jugoslavenske vlade Ante Marković sa predstavnicima Europske zajednice potpisali su Brijunsku deklaraciju. Njome je dogovoreno da svaki narod u SFRJ ima pravo odlučiti o vlastitoj sudbini, te da je potrebno pregovarati o spornim pitanjima. Odluke Slovenije i Hrvatske odgodile su se na tri mjeseca kako bi se pokušalo pronaći mirno rješenje krize. Bez obzira na taj moratorij, sukobi pobunjenih Srba uz pomoć JNA i hrvatskih snaga, nastavili su se.

[11] Isto, 116.

4. Političke promjene u Koprivnici

U Koprivnici pred izbore 1990. godine na vlasti se nalazio Savez komunista Hrvatske – Stranka demokratskih promjena (SKH-SDP), a veliku podršku imao je i Savez socijalista. Ostale stranke nisu imale veliku potporu među građanstvom, tako da se izborna utrka vodila između komunista i socijalista, te Hrvatske demokratske zajednice.

Hrvatska demokratska zajednica kao stranka koja se temeljila na novim, demokratskim načelima, osnovana je 17. lipnja 1989. godine u Zagrebu. Za predsjednika stranke izabran je dr. Franjo Tuđman. „U programskim osnovama HDZ-a je zapisano da Hrvatska demokratska zajednica otvara svoja vrata svim pripadnicima hrvatskog naroda bez obzira na njihove svjetonazore, idejno – politička i vjerska uvjerenja te da je stranka otvorena i svim građanima srpskog podrijetla kao i drugih nacionalnosti s tim da oni poštuju domovinu Hrvatsku, što je omogućilo prerastanje stranke u opći državotvorni pokret.“[12] Kao temelj programa stranke uzimalo se pravo na samoopredjeljenje i otcjepljenje koje je jamčio Ustav SFRJ iz 1974. godine.[13] HDZ svojim programom povezao je domovinsku i iseljenu Hrvatsku. Zalagao se za višestranački sustav, provođenje debirokratizacije i departizacije svih javnih funkcija u upravi, pravosuđu, policiji i armiji.[14]

4.1. HDZ u Koprivnici

Prva neformalna okupljanja pristaša HDZ-a u Koprivnici počela su krajem 1989. godine. Krajem siječnja 1990. godine Inicijativni krug za osnivanje HDZ-a u općini imao je sedam članova, dok je već na prvom službenom sastanku 1. veljače imao 16 članova.[15] Na tim sastancima razgovarano je o osnivačkoj skupštini HDZ-a u Zagrebu i pokušaju njene zabrane od strane Sekretarijata unutrašnjih poslova (SUP) Zagreba, te o političkim prilikama u Koprivnici i Podravini. Porastom broja članova, dogovoreno je da se 16. veljače 1990. godine sazove Osnivačka skupština HDZ-a u Koprivnici. O tome se obavjestilo predsjedništvo HDZ-a u Zagrebu, predstavnike Inicijativnog odbora HDZ-a iz Bjelovara, Križevaca i Đurđevca, te novinare brojnih medija. SUP Koprivnica odobrio je javni skup.[16] Osnivačka skupština počela je u Domu kulture u Koprivnici u 19.00 sati. Od čelnika iz zagrebačkog HDZ-a kao gosti došli su: „Josip Manolić, predsjednik Izvršnog odbora HDZ-a, Stjepan Sulimanac – Štefina,

[12] Marko MIOČ, *Hrvatska demokratska zajednica u Koprivnici 1990. – 1993.*, Osnivači HDZ-a u Koprivnici, Koprivnica, 1997., str. 17.
[13] Isto
[14] Isto, 36.
[15] Isto, 21.
[16] Isto, 23.

član Predsjedništva HDZ-a, Martin Sagner – Dudek, dopredsjednik Gradskog odbora HDZ-a Zagreb i Zvonimir Turk, također član Gradskog odbora HDZ-a Zagreb.“[17] Nakon što je sudionicima pročitana „Programska deklaracija“ i prihvaćen Statut stranke, pristupilo se predlaganju i izboru članova Općinskog odbora HDZ-a. Izabrani članovi mogli su biti birani za predsjednika, tri potpredsjednika, tajnika i rizničara na konstituirajućoj sjednici Općinskog odbora HDZ-a.[18] Sjednica je održana 19. veljače u prostorijama NK Slaven u Koprivnici. „Za predsjednika Općinskog odbora HDZ-a Koprivnica izabran je dr. Ivan Mesić, za dopredsjednike Ivan Mikulić, Mato Jukić i Josip Žufika te tajnika Vilim Kovačić, a za rizničara Josip Božićević.“[19] Na prvi opći sabor HDZ-a u Zagrebu 24. i 25. veljače 1990. godine, iz Koprivnice se uputila delegacija od osam članova. Na tom saboru predstavljena je programska osnova i političko opredjeljenje HDZ-a, prihvaćen statut stranke, a za predsjednika je izabran njen utemeljitelj, dr. Franjo Tuđman.[20] Sabor je sljedećih dana doživio medijske napade svih glavnih dnevnih listova iz velikih centara – Beograda, Sarajeva i Zagreba, te je osuđivan kao obnova ustaške Nezavisne Države Hrvatske. Počele su prijetnje hapšenjem sudionika i oduzimanjem putovnica. Savez komunista Hrvatske (SKH) i Savez udruženja boraca narodnooslobodilačkog rata Jugoslavije (SUBNOR) energično traže zabranu rada HDZ-a.[21] Općinski odbor HDZ-a u Koprivnici nastavio je s radom i dan nakon Prvog općeg sabora HDZ-a održao sjednicu. Na sjednici je govoreno o budućim aktivnostima i potrebi donošenja programa rada. „U tom programu treba razraditi bitan sadržaj, metode, nositelje aktivnosti i rokove provedbe. To se posebno odnosi na osnivanje ogranaka HDZ-a na području općine Koprivnica, predstavljanje Stranke u predizbornoj kampanji uz određeno prilagođavanje za svako mjesto – naselje odnosno izbornu jedinicu.“[22]

4.2. Prvi slobodni višestranački izbori za općinske i saborske zastupnike u Hrvatskoj

Nakon što je novi Izborni zakon, donijet po hitnom postupku od Sabora SR Hrvatske, 17. veljače 1990. stupio na snagu, koprivnički HDZ počeo se pripremati za izbore. Sve više ljudi traži pristupnice za članstvo i predlažu osnivanje ogranaka u njihovoj mjesnoj zajednici.[23] U vrijeme predizborne kampanje, na Osnivačkoj skupštini HDZ-a za općinu Benkovac 18. ožujka 1990., na predsjednik dr. Franju Tuđmana pokušan je atentat. Događaj

[17] Isto, 29.
[18] Isto, 37. i 38.
[19] Isto, 48.
[20] Isto, 61.
[21] Isto, 69. i 71.
[22] Isto, 65.
[23] Isto, 73.

je uzdrmao javnost i imao izuzetan publicitet, a izazvao je i porast simpatija prema HDZ-u i njegovom predsjedniku.[24] Zbog toga se u Koprivničkom kraju povećao oprez jer je upravo ovdje dr. Franjo Tuđman trebao završiti predizbornu kampanju. Na području općine Koprivnice HDZ je održao 30 predizbornih skupova, u svakoj od izbornih jedinica. Promidžba stranke vršila se na Radio Koprivnici u posebnim radijskim emisijama, za tjednik „Glas Podravine" rađeni su promidbženi tekstovi, slogani i poruke.[25] Podnošenjem prijedloga kandidata HDZ-a za odbornike Skupštine općine Koprivnica možemo vidjeti da je „...HDZ predložio i pokrio 93% izbornih jedinica za Vijeće mjesnih zajednica i za Društveno političko vijeće. Za vijeće udruženog rada HDZ je pokrio 70% izbornih jedinica. Uz HDZ najviše je predložila vladajuća stranka SKH-SDP te Savez Socijalista. Ostale političke stranke istakle su mali broj kandidata. Tako je HSLS predložio samo 4 kandidata za Vijeće mjesnih zajednica a HSS i HKDS 2 kandidata. U tom Vijeću je predloženo i 7 neovisnih kandidata. U Društveno političkom vijeću HSS je predložio samo 2 kandidata, HSLS jednog, a HKDS niti jednog kandidata."[26] Središnji skup u Podravini kojim je trebala završiti predizborna kampanja nije bio održan u Koprivnici zbog toga što je na vlasti bila jaka komunistička struktura koja je otvoreno napadala HDZ. U „Podravci" je zabranjeno stavljanje plakata, a i pokušaj posjete dr. Franje Tuđmana toj koprivničkoj industriji bio je odbijen. Zbog toga je dogovoreno da se skup održi 4. travnja 1990. u Novigradu Podravskom u blizini Đurđevca.[27] Na putu je posjetio predizborne skupove u Goli i Ždali. Središnji predizborni skup u Novigradu Podravskom odžran je na nogometnom igralištu „Drava", a došlo je više od 5000 ljudi.[28]

Prvi krug izbora održan je 22. i 23. travnja 1990. godine. Birači su birali kandidate za odbornike Skupštine općine Koprivnica i kandidate za zastupnike u Sabor SRH. Već u prvom krugu HDZ je imao veliki uspjeh. Znatan broj kandidata HDZ-a je pobjedio za odbornike Skupštine općine Koprivnica, a za zastupnike SRH išlo se u drugi krug. Kandidati Hrvatske seljačke stranke Ivan Večenaj i Ivan Stančer odustali su od sudjelovanja u drugom krugu i svojim biračima rekli da glasuju za HDZ, jer im je njihov program najbliži od svih ostalih stranaka.[29]

Drugi krug izbora održan je 6. i 7. svibnja 1990. Već prvi neslužbeni rezultati pokazali su da je HDZ ostvario premoćnu pobjedu. „...od ukupnog broja odbornika (30) u Vijeće

[24] Isto, 76. i 77.
[25] Isto, 79.
[26] Isto, 83.
[27] Isto, 87.
[28] Isto, 92.
[29] Isto, 101. i 102.

mjesnih zajednica izabrana su čak 22 odbornika iz HDZ-a, a 8 odbornika iz SKH-SDP-a. U Društveno političko vijeće također su izabrana 22 kandidata iz redova HDZ-a, 7 odbornika iz SKH-SDP-a i jedan nezavisni kandidat... U vijeću udruženog rada zastupljenost odbornika HDZ-a je nešto manja, ali u ovom vijeću HDZ ima najviše odborničkih mjesta - 14, SDP 11 i 5 nezavisni kandidati."[30]

Konstituirajuća sjednica nove Skupštine općine održana je 22. svibnja 1990. godine, koju su činili predstavnici HDZ-a kao pobjedničke stranke i SKH-SDP kao glavne oporbene stranke. Za predsjednika Skupštine općine izabran je Zdravko Mikotić (HDZ), a za potpredsjednika Zlatko Rajber (HDZ).[31] Kao pobjednik izbora, HDZ je stekao pravo i da formira sastav Izvršnog vijeća, a njihov prijedlog prihvaćen je na drugoj skupnoj sjednici svih vijeća Skupštine općine Koprivnica održane 30. svibnja. Za predsjednika je izabran Nikola Gregur.[32]

4.3. Prva dragovoljačka grupa Koprivnica

Nakon srpske pobune u Kninu u ljeto 1990. godine i težnji Srba za stvaranjem Srpske autonomne oblasti u Hrvatskoj, u Koprivnici se 5. studenog 1990. osniva Prva dragovoljačka grupa pod vodstvom HDZ Koprivnica, a u suradnji sa Sekretarijatom za narodnu obranu (SNO) Koprivnica. Zapovjednik SNO bio je Vilim Kovačić, ujedno i tajnik koprivničkog HDZ-a. Grupa je imala 18 pripadnika, a njena namjena bila je „osiguranje ljudi iz čelništva stranke HDZ i ostale strukture novoizabrane vlasti; prikupljanje i odabir istomišljenika nove vlasti; nadzor i kretanje pripadnika JNA, prikupljanje podataka o njihovom kretanju i brojčanom stanju; uvijek biti na raspolaganju tj. 24 sata tajništvu HDZ (Vilim Kovačić) i čelništvu općine Koprivnica."[33] Grupa je bila naoružana osobnim (streljačko i lovačko) naoružanjem, sama vršila obuku rukovanja oružjem svojih članova, te prošla specijalističku obuku u postrojbi Specijalne policije u Bjelovaru. Za prijevoz koristili su osobna prijevozna sredstva. Nakon što je JNA u siječnju 1991. dala ultimatum za predaju oružja Hrvatske policije, Grupa je angažirana 24 sata, a baza joj se nalazila u Centru za obavještčivanje i uzbunjivanje. Pripadnici su bili oslobođeni svojih redovnih radnih obaveza, te su za dežurstva bili plaćeni.[34]

[30] Isto, 106.
[31] Isto, 113.
[32] Isto, 115.
[33] Mladen PAVKOVIĆ, *Srcem protiv čelika: Iz povijesti ratnog Kriznog štaba Općine Koprivnica*, Udruga hrvatskih branitelja Domovinskog rata '91., Koprivnica, 2016., str. 130. i 131.
[34] Isto, 131.

Rad Grupe sastojao se od osmatranja i praćenja starješina JNA, bivših oficira i milicionera te otkrivanje ubačenih civila iz Kontraobavještajne službe (KOS). Promatrali su događaje u koprivničkoj vojarni, osiguravali čelne ljude općinske vlasti, kako u gradu, tako i na njihovim službenim putovanjima. Grupa je brinula i o osiguranju, zaštiti, smještaju i prijevozu vojnika i oficira JNA koji su se predali i pobjegli. U noćnim satima uz dozvolu Policijske stanice Koprivnica, vršili su kontrolu kretanja sumnjivih vozila i njihovu provjeru.[35] Za potrebe općine Koprivnica, osiguravaju prijevoz i skladištenje oružja nabavljenog preko SNO, a dobivaju i dozvole za njihovo nošenje. Iz republike Slovenije dobili su i protuoklopne rakete „ZOLJA“. Iz Zagreba i Zaboka vrše prijevoz, dopremu i skladištenje minskoeksplozivnih sredstava, nabavljaju i maskirne odore za SNO.[36] Kod vlastitih kuća ili kod povjerljivih osoba izrađuju ručne bombe, brinu se za „dopremu, osiguranje i skladištenje lijekova i medicinske opreme, te konzervirane hrane.“[37] Na prometnicama u Koprivnici i na ulazima u grad sudjelovali su u zaprečavanju u slučaju napada JNA. Krajem lipnja, nakon prvog većeg vala mobilizacije Zbora narodne garde, podređeni su zapovjedništvu ZNG-a, a njene pripadnike obučavaju u rukovanju oružjem i protuoklopnim sredstvima. U ratom zahvaćenim područjima, Pakracu i Grubišnom Polju, pomažu u dopremi potrebnih sredstava, a sa Specijalnom policijom Bjelovar kao podrška sudjeluju u obrani Grubišnog Polja.[38] U suradnji sa SNO organiziraju nabavku sačmarica i streljiva te njihovu raspodjelu ZNG-u. U tijeku napada JNA na Varaždin, stavili su se na raspolaganje zapovjedništvu grada, te sudjeluju u svim akcijama do njegovog oslobađanja.[39] Prilikom rata za vojarne u Koprivnici, stalno su na raspolaganju zapovjedništvu 117. brigade, te sudjeluju u poslovima izviđanja i dojavljivanja, a spremni su i za eventualno zauzimanje vojarne.[40] Prva dragovoljačka grupa, službeno je prestala djelovati 3.10.1991.[41]

[35] Isto
[36] Isto, 132.
[37] Isto
[38] Isto
[39] Isto, 133.
[40] Isto
[41] Isto, 149.

5. JNA na području Koprivnice i okolice

Koprivnički garnizon pripadao je prema organizacijskom ustroju JNA (Jugoslavenske narodne armije) u 32. korpus kopnene vojske sa stožerom u Varaždinu, koji je bio u sklopu 5. vojne oblasti sa sjedištem u Zagrebu. Korpus je obuhvaćao sjeverozapadni dio Hrvatske i upravljao „garnizonima u Varaždinu, Čakovcu, Koprivnici, Križevcima, Daruvaru, Bjelovaru, dijelu šireg područja Zagreba te nizom manjih objekata koji su se nalazili na području njegove zone odgovornosti.[42] Do lipnja 1991. zapovjednik Korpusa bio je general potpukovnik Jevrem Cokić, a zamjenit će ga general-major Vladimir Trifunović.

U sklopu garnizona JNA Koprivnica nalazila se garnizonska vojarna „Narodni heroj Jože Vlahović“ gdje su bili smješteni zapovjedništvo i glavni dio snaga pričuvne R 73. motorizirane brigade JNA s kompletnom borbenom tehnikom, postrojbe iz sastava 265. A mehanizirane brigade JNA iz garnizona Bjelovar (koje su bile premještene 23. kolovoza 1990., nakon „Balvan revolucije“ kako bi ojačale koprivnički garnizon u slučaju izbijanja slične pobune i u Podravini)[43], zapovjedništvo i dijelovi 43. graničnog bataljuna JNA koji je upravljao pograničnim karaulama na jugoslavensko-mađaraskoj granici (karaula „NH Milivoj Marijan“ kod Botova, karaula „Pilajevo“ kod Gole, karaula „NH Florijan Bobić“ kod mjesta Donja Dubrava u Međimurju). Garnizonski Dom JNA nalazio se u središtu Koprivnice. U garnizonskom vojnom skladištu „Crna Gora“ nalazila se veća količina streljiva i pješačkog naoružanja, minsko-eksplozivnih sredstva te topovsko-tenkovsko streljivo 73. motorizirane brigade. U tom skladištu nalazilo se i oduzeto naoružanje TO Koprivnica. Južno od Koprivnice, prema Đurđevcu, nalazilo se još šest karaula dobro opremljenih ljudstvom i tehnikom.[44] Sa zapadne strane u Križevcima, u vojarni „Kalnik“ nalazio se 411. R mješoviti protuoklopni artiljerijski puk JNA, a nedaleko grada i vojno skladište „Široko Brezje“.[45]

Varaždinski korpus JNA sudjelovao je u sukobima pobunjenih Srba i hrvatskih snaga već od ožujka 1991. prilikom napada na policijsku postaju u Pakracu, gdje je stao na stranu pobunjenika. Nakon priprema zapadnoslavonskih Srba za masovni ustanak, početkom lipnja počeo ih je naoružavati sredstvima iz skladišta Doljani kod Daruvara. Ti pobunjenici 12. kolovoza 1991. proglasili su „Srpsku autonomnu oblast Zapadna Slavonija“, a tri dana kasnije zaposjeli su Okučane. Hrvatska policija pokušala je neutralizirati pobunu, no tenkovska

[42] Jakša RAGUŽ, *Koprivnica u zapovijedima i izvješćima JNA 1990. i 1991. godine*, Podravina – časopis za multidisciplinarna istraživanja, vol. VIII, broj 15, Koprivnica, 2009., str. 171.
[43] Isto, 176.
[44] Isto, 172.
[45] Isto

borbena skupina 265. mehanizirane brigade iz Bjelovara izvršila je napad na njih. Tu borbenu skupinu vodio je zamjenik zapovjednika 265. mbr, potpukovnik Milan Čeleketić, prijašnji zapovjednik JNA u Koprivnici.[46] Hrvatsko pravosuđe danas ga tereti za ratni zločin zbog raketiranja Samobora, Karlovca i Jastrebarskog u rujnu 1993., te Zagreba 2. i 3. svibnja 1995. godine.[47] Okučani su ostali pod srpskom okupacijom do operacije Bljesak 1995. godine, a ta borbena skupina JNA nastavila je napade prema Novskoj, Novoj Gradiški i Pakracu, mjestima u kojima će u obrani sudjelovati i branitelji iz Koprivnice. U Okučanima se 17. kolovoza 1991. godine 265. mbr spojila sa snagama JNA iz sastava 5. korpusa iz Banja Luke, pod zapovjedništvom generala Nikole Uzelca, te su zajedno nastavile napade na Novsku i Pakrac.[48] Namjera JNA bila je presjecanje Republike Hrvatske na području zapadne Slavonije i izbijanje na planirane granice Velike Srbije. U realizaciji tog plana trebale su sudjelovati 73. motorizirana (mtbr) iz Koprivnice i 265. mehanizirana brigada iz Bjelovara probojem u smjeru Bjelovar – Grubišno Polje – Daruvar, gdje bi se spojile sa snagama JNA i pobunjenih Srba u dubini zapadne Slavonije.[49]

Osnivanjem SAO Zapadna Slavonija sredinom kolovoza nastojalo se postepeno uključiti i Srbe s područja Bilogore, Kalnika i Podravine. Njima je zaštitu trebao pružiti 32. korpus. Tijekom ljeta 1991. u selu Duga Rijeka kraj Koprivnice zabilježena je podjela oružja srpskom stanovništvu, a u manastiru Lepavina dolazak veće skupine nepoznatih osoba koje nisu živjele na tom području.[50] U srpnju 1991. je objavljen intervju u tiskovini „Srpski glas“ s Radom Milosavljevićem, oficirom JNA iz Križevaca, autorom knjige „Križevci na Vojnoj krajini, s kratkom istorijom Srba toga kraja“.[51] U intervjuu na temu „današnji status srpskog naroda u sjevernoj Hrvatskoj“ tvrdi da se tamošnji Srbi nalaze u teškom položaju, te da su infrastrukturno i gospodarski posve zanemareni od vlasti tog kraja. Također spominje kako nestaje pravoslavlje, o genocidu tijekom Drugog svjetskog rata nad Srbima s toga područja, poslijeratnom raseljavanju i nestanku nacionalnog osjećaja. Za Republiku Hrvatsku kaže da nije demokratska država i da se u njoj položaj Srba neće popraviti. U selu u blizini Križevaca, Gornja Rijeka 27. srpnja napadnuta je policijska patrola, a sve se češće po brdskim selima čula pucnjava. Predsjednik SAO Krajine Milan Babić početkom kolovoza 1991. u Kninu je na konferenciji za novinare pozvao na formiranje „političko-teritorijalnih autonomija ... za ona

[46] Isto, 173.
[47] Isto
[48] Isto
[49] Isto, 174.
[50] Isto, 175.
[51] Isto

područja gdje Srbi čine većinu, a nalaze se izvan Krajine, kao što su Bjelovar, Koprivnica, Žumberak i još neka".[52] Unatoč svim tim događajima, zbog pada koprivničke vojarne krajem rujna i predaje 32. korupsa JNA Srbi s područja Podravine nisu se uključili u oružanu pobunu.[53]

Kakvo je stanje u periodu od svibnja do kraja rujna vladalo u postrojbama JNA u Koprivnici, možemo vidjeti iz izvješća 32. korpusa. Najavom referenduma o samostalnosti i suverenosti Republike Hrvatske u svibnju 1991. godine, Zapovjedništvo korpusa 12. svibnja vrši kontrolu realizacije o prelasku jedinica mirnodopskog sastava u punu borbenu gotovost. Prema naređenju, prijelaz je napravila i koprivnička „R" 73. mtbr. U tom izvješću (*Izveštaj o izvršenoj kontroli jedinica 32. K.* -) od 13.5.1991. spominje se kako su vojnici i starješine (u garnizonu Bjelovar) obučeni, uvježbani i opredjeljni na jugoslavenskim osnovama, te kako prijeti opasnost od dijela građanskih lica u službi JNA koji otvoreno podržavaju HDZ.[54]

Uključivanjem postrojbi 32. korpusa JNA na stranu pobunjenih Srba u sukobu u zapadnoj Slavoniji tijekom kolovoza, sve jače se među vojnicima osjeća pad morala i defetizam, a sve veći broj ročnika počinje bježati iz postrojbe. Također službu napuštaju i neki časnici i građanska lica.

Prema izvješću „*Stanje u jedinicama*" od 10. rujna 1991., spominje se kako se na sastanku Kriznog štaba Čakovec i jednog komandira karaule 43. graničnog bataljuna (gb) prijetilo da će biti likvidiran i tražilo se da dostavi broj ljudi i tehnike u karauli.[55] U istom izvješću spominje se kako se obilaskom koprivničke 73. mtbr utvrdilo da „voljni momenat" kod starješina nije „na potrebnom nivou". Starješine kažu kako će pucati jedino u samoobrani, a ne po naseljima, no postoje esktremi „koji bi bili spremni da sravne Koprivnicu, a ima i onih koji dolaze u pojedinačne sukobe sa građanima koje bezrazložno nazivaju ustašama".[56] Dio starješina je nezadovoljan iz razloga što nisu informirani, ne vide perspektivu i smatraju da je 32. korpus prepušten sam sebi. Do 10. rujna iz 32. Korpusa dezertiralo je „6 oficira, 4 mlađa oficira i 623 vojnika – ukupno 633".[57]

Prema izvješćima 32. korpusa upućenih 5. vojnoj oblasti, dana 12. i 13. rujna, spominje se da u gradovima pod kontrolom korpusa raste antiarmijsko raspoloženje, sve je

[52] Isto, 175.
[53] Isto, 176.
[54] Isto, 179.
[55] Isto, 180.
[56] Isto, 181.
[57] Isto, 182.

veći pritisak na oficire i vojnike da se predaju i napuste JNA, te da se prijeti njihovim obiteljima. U Okučanima 265. mbr izvršava svoje zadatke u skladu s naređenjima 5. VO, no s njom je otežano komuniciranje. Iz Varaždina u koprivnički garnizon dovedeno je 33 vojnika JNA. Također se spominje prijevoz žena i djece češke nacionalnosti s područja Daruvara i Pakraca koje je pratila patrola Policijske stanice Koprivnica.[58]

JNA se u 5. VO i 32. korpusu suočavala sa sve većim nedostatkom ljudstva zbog čestih dezertiranja vojnika i časnika, a nije mogla izvršiti popunu ljudstvom jer se nalazila u većinski hrvatskom okruženju. Zbog toga se pribjegava raznim metodama sprečavanja dezerterstva na način da se jača borbeni duh vojnika i poveća briga za njih, te im se istaknu opasnosti kojima se mogu izložiti u slučaju bijega. Zbog opasnosti od ZNG-a i hrvatske policije, zabranjuje se starješinama i vojnicima da idu pojedinačno i nedovoljno naoružani izvan vojarne na izvršavanje zadataka. Dana 12. rujna, zapovjednik 32. korpusa general-major Vladimir Trifunović donio je naredbu o zabrani godišnjih odmora. On je rekao u intervjuu za Nacional iz 2003. godine, da je zapovjedništvo korpusa od nadređenog zapovjedništva (5. VO) dobilo naredbu za popunu postrojbi sa „srpskim ljudstvom partizanske divizije iz Bjelovara“[59] te da se iz garnizona u gradovima počne vatreno djelovati po Varaždinu i Koprivnici. „Posebice se to očekivalo u slučaju Varaždina koji je 'trebalo pretvoriti u Vukovar'“.[60]

[58] Isto, 183.-187.
[59] Isto, 188.
[60] Isto

6. Teritorijalna obrana Koprivnice

Teritorijalna obrana bila je dio oružanih snaga SFRJ republičkog karaktera, ali podređen Jugoslavenskoj narodnoj armiji. Bila je slabije naoružana od JNA i predviđena je za borbu na pomoćnim dijelovima ratišta. „Premda su socijalističke republike i pokrajine u mirnodopskom stanju bile zadužene za organizaciju i opremanje TO-a, nisu imale pravo zapovijedanja nad njim, nego je to, kao i u slučaju JNA, bila obveza i pravo Predsjedništva SFRJ.“[61]

Već početkom veljače u Operativnoj zoni Bjelovar (TO) sve su brojiniji sastanci, a najčešće teme bile su o međunarodnoj situaciji i društveno-političkoj situaciji u zemlji. Zbog sve izraženijeg pitanja o višestranačkom sustavu, na sastanku TO OZ Bjelovar 9. veljače 1990., „navodi se zaključak da će 1990. biti prijelomna!“[62] Naoružanje i streljivo TO Koprivnica do kalibra 14,5 mm nalazilo se u skladištu „Crna Gora“ u sklopu skladišta JNA, dok se ono iznad kalibra 14,5 mm nalazilo u skladištu u šumi „Široko Brezje“ kraj Križevaca.[63] U proljeće 1990. godine u štabovima se pojačavaju dežurstva, a traži se i nova evidencija naoružanja. U svibnju će JNA na „tihi način“ početi razoružavati TO postavljajući posebne uvjete za čuvanje naoružanja izvan objekata JNA. Ti uvjeti bili su postojanje alarmnog sustava, stalna stražarska služba i stalna postrojba za intervenciju. Štab TO Koprivnice uspio je ispuniti sve uvjete, no unatoč tome iz JNA stiže zapovijed da se sve oružje mora staviti u skladišta u sklopu JNA zbog „mjere zaštite od krađa, jednostavnijeg načina čuvanja, održavanja i konzerviranja naoružanja!“[64] Uz naoružanje TO, u skladište „Crna Gora“ odvezeno je i naoružanje rezervnog sastava MUP-a.

Nakon „Balvan revolucije“ u kolovozu 1990. godine, TO je u slučaju međunacionalnog sukoba u državi morala intervenirati, ali samo uz odobrenje vrhovnog zapovjedništva JNA. No, štabovi TO počeli su se dijeliti u tri skupine. Štabovi koji su izvršavali sve naredbe zapovjedništva, nalazili su se u općinama s većinskim srpskim stanovništvom. Štabovi gdje se osjećao utjecaj nove vlasti, prestali su slušati naredbe nadređenih, a postojali su i štabovi „koji su ostavljeni da rade 'po volji", ali do određenog datuma“.[65] Štab TO Koprivnica nije svrstan ni u jednu navedenu skupinu, ali je stalno

[61] Davor MARIJAN, *Domovinski rat*, Despot Infinitus i Hrvatski institut za povijest, Zagreb, 2016., str. 47.
[62] Mladen PAVKOVIĆ, *Dok je srca bit će i Croatie*, Klub pripadnika Hrvatske vojske – 117. brigade Koprivnica, Koprivnica, 1995., str. 116.
[63] Isto
[64] Isto, 118.
[65] Isto, 119.

kritiziran da su „dosadni“ u traženju povratka oduzetog naoružanja. Početkom siječnja 1991., na sastanku štabova TO OZ Bjelovar održano je „Savjetovanje o borbenoj gotovosti teritorijalne obrane“. Na tom sastanku bila je vidljiva podjela štabova, neki djelatnici počeli su ih napuštati, a postavljalo se i mnogo pitanja o oduzetom naoružanju TO, jer neki štabovi nisu imali mogućnost provjere naoružanja. Načelnik štaba TO Koprivnica Mato Čordaš uz suglasnost zamjenika zapovjednika koprivničkog garnizona JNA Zvonimira Mihajlovića, imao je pravo obilaska skladišta kad god to poželi uz njegovo odobrenje i pratnju.

Krajem lipnja u Koprivnici počinje mobilizacija ljudstva u Zbor narodne garde, a za zadatak su imali čuvati važnije objekte, materijalna sredstva i ljude. Bili su naoružani lovačkim naoružanjem, a pojedinci i svojim osobnim. S prvim zaprečavanjima prometnica na području općine u slučaju novih izlazaka vozila JNA iz vojarni započet će općinski štab TO. Pripreme za zaprečavanje na početku su izvršene gotovim betonskim preprekama (tetraedre) koje je svojatala JNA. Dio prepreka dovezen je i ostavljen na cesti u Doljanima 3. srpnja, na granici općina Koprivnice i Križevaca. Idućeg jutra prepreke sa ceste sklonila je JNA. Kamioni sa novim preprekama u organizaciji TO Koprivnica ponovno odlaze izvršiti zaprečavanje, no tada ih opkoljavaju vojnici JNA iz Križevaca. Iz garnizona Koprivnica, OZ Bjelovar i Republičkog štaba TO stižu optužbe štabu TO Koprivnica. Pukovnik Mihajlović zvao je Matu Čordaša i upitao kako se usuđuje uzeti stvari koje nisu njegove. Čordaš je odgovorio da će vratiti prepreke nakon što JNA vrati njihovo naoružanje.[66] Prijevoz sredstava za zaprečavanje pružila su poduzeća Čazmatranas, Bilokalnik, Šumsko gospodarstvo, INA, Elektra te neki privatni prijevoznici. „Na punktove je prebačeno preko 70 metalnih i oko 60 betonskih prepreka.“[67]

Djelovanje koje je započela TO Koprivnice, preuzet će i nastaviti odredi Narodne zaštite (NZ) nakon njenog osnivanja na području Koprivnice.

[66] Isto, 121.
[67] Isto

7. Narodna zaštita Koprivnice

Pobuna srpskog stanovništva protiv samostalnosti Hrvatske i prvi oružani sukobi, nagnali su vodstvo Hrvatske da se organizira i spremi za obranu države. Teritorijalnoj obrani RH oduzeto je oružje, pripadnici policije hrvatske nacionalnosti bili su pod posebnom prismotrom te ih se također pokušalo razoružati, a Hrvatska se zbog osude međunarodne zajednice nije smijela naoružavati niti imati svoje oružane snage. Zbog toga se započinje sa osnivanjem Narodne zaštite kao nenaoružanog, organiziranog oblika otpora protiv srpske agresije. Na sjednici HDZ-a u Zagrebu 13. ožujka 1991., Milivoj Kujundžić je predložio njeno osnivanje. „Na 1. Sjednici Međustranačkog vijeća 15.03.1991. godine donesen je zaključak da se započne s osnivanjem NZ, a 22.03.1991. godine na 2. sjednici Međustranačkog vijeća konstituirano je Međustranačko vijeće NZ za cijelu Hrvatsku. Vijeće je bilo tijelo kojim je predsjedao predsjednik Franjo Tuđman.“[68] Narodna zaštita organizirana je na području cijele Hrvatske, a pristupalo se dragovoljno. Unatoč definiciji NZ kao nenaoružanih snaga, njeni pripadnici bili su naoružani kratkim osobnim ili lovačkim naoružanjem. Također su kupovali oružje od švercera iz Mađarske, Austrije i Italije, te se izrađivalo ručne bombe i eksplozivne naprave u kućnoj izradi. Narodna zaštita bila je organizirana u tri roda: inženjeriju, vezu i transport te zaštitu i osiguranje objekata. „Zadaci odreda, odnosno novonastalih štabova NZ su bili:

- obavještavanje građana o pitanjima vezanim uz obranu Hrvatske
- upoznavanje i angažiranje građana u suprostavljanju agresoru
- zaštita ljudi i materijanih dobara
- osiguranje potrebnih transportnih sredstava za evakuaciju stanovništva
- transport oružja i opreme te opskrba bojišta
- organiziranje izrade prepreka i njihovo postavljanje protiv vojnih borbenih s(t)redstava
- zaštita i osiguranje vitalnih objekata
- formiranje ekipa za isključivanje vojnih objekata JNA iz sustava elektro, plinske, vodovodne ili telefonske mreže.“[69]

Uz sve gore navedeno, pripadnici NZ pomagali su vojnicima koji su bježali iz JNA, u blokadi prometnica, a najviše su se istaknuli u pripremi i akciji blokada vojarni JNA sredinom rujna 1991. godine.

[68] D. NAJMAN, I. POSILOVIĆ, M. DUJIĆ, *Narodna zaštita u Domovinskom ratu*, Udruga dragovoljaca Narodne zaštite Domovinskog rata, Zagreb, 2002., str. 32.
[69] Isto, 34.

U Koprivnici se odredi Narodne zaštite osnivaju nakon sastanka predstavnika političkih stranaka „9. travnja koji dogovaraju formiranje Općinskog odbora NZ, u čiji sastav ulaze: Zdravko Mikotić i Vilim Kovačić iz HDZ-a, Stjepan Henezi i Dragutin Golubić iz SDP-a, Josip Friščić i Milan Fuker iz SSH, Zvonimir Kušenić i Dragutin Kralj iz HSS-a, Ivan Biršić i Josip Zlatar iz HKDS-a, Vinko Špičko i Rudolf Sirovec iz HSLS-a te Ivan Cimbrišak i Stanko Salaj iz HSS-a.“[70] Zdravko Mikotić izabran je za predsjednika Odbora, a Stjepan Henezi za zamjenika. U travnju i svibnju 1991. u koprivničkoj općini formiraju se odbori i odredi NZ u mjesnim zajednicama. U mjestima naseljenim pretežno srpskim stanovništvom (Rijeka Koprivnička, Veliki Poganac, Prkos, Ribnjak, Mala Rijeka, Veliki Grabičani, Duga Rijeka, Ludbreški Ivanec, Belanovo Selo, Radeljevo Selo, Veliki i Mali Botinovac, Segovina i dr.) nije se pristupilo formiranju NZ.[71] Do kraja lipnja u Koprivnici, NZ je imala više od 1000 pripadnika. Kao i u ostalim mjestima diljem Hrvatske, NZ Koprivnice provodit će zaprečavanje prometnica, kontroliranje i osiguranje vitalnih objekata, promatranje kretanja jedinica JNA i slično. Tijekom srpnja pojačat će se aktivnosti odreda, a broj pripadnika početkom kolovoza bio je više od 2000 ljudi. „Prvi zapovjednik OSNZ bio je Dragutin Kralj, kasnije zapovjednik 117. brigade HV-a. Njegov zamjenik u Stožeru bio je Stjepan Henezi.“[72]

Pripadnici NZ Koprivnica sudjelovat će i u blokadi koprivničke vojarne krajem rujna 1991., te evakuaciji oružja nakon predaje vojarne i skladišta oružja „Crna Gora“. Dragutin Kralj preuzeo je kasnije zapovjedništvo 117. brigade, a zamjenio ga je Josip Lončar, dotadašnji zapovjenik Stožera NZ MZ Taraščice. U listopadu će zbog smirivanja situacija u koprivničkom kraju jačanje NZ oslabiti, a mnogi njeni pripadnici pristupaju u redove ZNG ili MUP-a.

Pripadnici Narodne zaštite bili su uglavnom u civilnoj odjeći, a na rukavu su nosili oznaku Narodne zaštite. U dogovoru sa Službom javne sigurnosti izdane su im i iskaznice kojima su imali dozvolu za nošenje oružja. U razgovoru za časopis Gardist, zapovjednik Josip Lončar o NZ govori: „Sudbina TO uglavnom je poznata. Najprije je razoružana, od strane JNA, a potom i organizacijski raspuštena u većini općina. U svibnju ove godine rođena je „Narodna zaštita“, naredbom Ministarstva obrane Hrvatske o osnivanju nenaoružanih odreda NZ, koji će se raznim oblicima građanskog neposluha, uglavnom gandijevskim metodama,

[70] Isto, 177.
[71] Isto, 178.
[72] Isto

suprotstaviti soldateski. Ta je teorija otpala eskalacijom rata u Sloveniji i zahvaljujući slovenskim iskustvima, počeli smo naoružavati odrede 'Narodne zaštite'".[73]

Među prvim mjesnim zajednicama u Koprivnici, odred Narodne zaštite formirali su i Koprivnički Bregi. Gotovo cijelo selo, borbeno sposobno, aktivno se uključilo u obranu općine, bilo kroz ZNG, NZ ili Civilnu zaštitu. Njihov zapovjednik stožera bio je Zvonko Habijanec. Za časopis Gardist spomenuo je kako je i u tom mirnom selu, za vrijeme zračnih uzbuna, bilo provokacija. „Pucalo se iz oružja, osvjetljavali objekti koji su čuvani. Imali su i slučaj da je iz jurećeg automobila pucano na stražu. Srećom, sve je dobro prošlo."[74]

Vod NZ Kunovec Breg osnovan je 19. svibnja 1991., a istog dana prijavilo se čak 76 ljudi, od kojih je 36 sudjelovalo aktivno u obrani. U vrijeme pregovora o mirnoj predaji JNA iz koprivničke vojarne, Kunovec Breg (nalazi se na glavnoj cesti koja spaja Varaždin i Koprivnicu) se našao u nezavidnoj situaciji zbog toga što se nalazio između Prkosa, Radaljevog Sela, Belanovog Sela, Duge Rijeke, Velikog Poganca i Segovine, mjesta nastanjenih pretežno srpskim stanovništvom koja su se nalazila sjeverozapadno od Kunovec Brega, te same vojarne u Koprivnici. „Strateški gledano, bio je između dviju strana iz čijih smjerova je mogao doći oružani napad, posebno za vrijeme zračnih uzbuna kada se neprijatelja pokušalo svjetlećim raketama upozoriti na položaje pripadnika NZ."[75] Vod je djelovao i nakon odlaska JNA u rujnu, sve do početka 1992. godine.

U Novigradu Podravskom, mjestu 15-ak kilometara jugozapadno od Koprivnice, odred NZ osniva se 18. srpnja 1991. godine. Povećanjem broja pripadnika, u Novigradu se uređuje strelište gdje se vrši njihova obuka, ali ga koriste i pripadnici MUP-a i ZNG-a iz Koprivnice. „Stožer NZ organizira vojnu vježbu, tj. napad na mitraljeska gnijezda, u kojoj učestvuju pripadnici udarnih desetina."[76] U vrijeme blokade vojarni, pripadnici NZ Novigrada Podravskog angažirani su na pripremama blokade Podravske magistrale i prometnica prema Bjelovaru. Nakon osvajanja vojarne, pojedina minsko-eksplozivna sredstva spremljena su na području Novigrada, a tamošnji pripadnici NZ zaduženi su za njihovo čuvanje. Zbog toga su tijekom listopada, u vrijeme zračnih opasnosti pojačali čuvanje skladišta. NZ Novigrad Podravski prestaje djelovati u proljeće 1992. godine.

[73] „Na frontu gardisti, u pozadini zaštitari", *Gardist*, broj 5, 22. studenoga 1991., str. 8.
[74] „Brege čuvaju Bregovci", *Gardist*, broj 6, 29. studenoga 1991., str. 3.
[75] D. NAJMAN, I. POSILOVIĆ, M. DUJIĆ, *Narodna zaštita u Domovinskom ratu*, str. 180.
[76] Isto, 181.

Krajem studenog 1991. godine održan je u Općinskom stožeru Narodne zaštite informativno-radni sastanak sa mjesnim zapovjednicima i predsjednicima kriznih štabova. Istaknuto je kako je broj članova udvostručen, te da je iz mjesnih zajednica stigao popis onih koji su neraspoređeni. Također se govori o uspješnom zbrinjavanju prognanika u selima Koprivnički Bregi, Novigrad Podravski, Koprivnički Ivanec, Hlebine i druga. Javljaju se prigovori o mladim prognanicima koji umjesto da su na frontu, šeću gradom. Pripadnici NZ obišli su prognanike i popisali mlade, borbeno sposobne ljude, a popis dostavili SNO Koprivnica.[77]

NZ Koprivnica prestala je djelovati u veljači 1992. godine, a „do kraja 1991. godine kroz NZ prošlo je više od 4000 ljudi.“[78]

[77] „Dobrovoljnost ne isključuje odgovornost“, *Gardist*, broj 6, 29. studenoga 1991., str. 11
[78] D. NAJMAN, I. POSILOVIĆ, M. DUJIĆ, *Narodna zaštita u Domovinskom ratu*, str. 179.

8. Djelovanje koprivničkog Centra za obavješćivanje i Kriznog štaba

U razdoblju od kolovoza 1990. do travnja 1991. godine, osiguran je neprekidan rad Centra za obavješćivanje koji je bio u kontaktu i suradnji sa Izvršnim vijećem Sekretarijata obrane Koprivnica. Nabavljene su određene količine naoružanja i streljiva te 5 radio uređaja „Motorola“ za održavanje radio veze.[79] U svibnju 1991. se preko koprivničke radio stanice „Radio-Koprivnica“ poziva pučanstvo da se ne odaziva mobilizacijskim pozivima JNA, već samo Sekretarijatu obrane od strane sekretara Vilima Kovačića. U svibnju i lipnju JNA se sve češće kreće po teritoriju Koprivnice. Zabilježeni su i izviđački letovi helikoptera JNA, koji se 14. lipnja u dva navrata spuštaju u blizini Koprivničkog Ivanca i na području Štaglinca.[80] Zbog smanjenog broja policajaca koji su bili na terenu u Pakracu, praćenje kretanja vozila JNA obavlja Dragovoljačka grupa i građani. U objektima preko puta koprivničke vojarne formirana je tajna motrilačka postaja.

Nakon što su Hrvatska i Slovenija 25. lipnja 1991. proglasile samostalnost, sljedećeg dana „kod karaule Gola primjećeno je da su pripadnici JNA u punoj ratnoj opremi zaposjeli cestu ispred, a oko karaule postavljeno je nekoliko kampanjola JNA i bestrzajni te protuavionski topovi.“[81] Nakon toga na željezničkoj postaji Koprivnica, istovaren je jedan tenk i jedan kamion. JNA je u napad na Sloveniju krenula 28. lipnja, a iz koprivničke vojarne izašla su „tri kamiona, četiri tenka, tri pincgauera, osam oklopnih transportera...“[82] te se u pravcu Slovenije uputili kroz Ludbreg i Varaždin. U srpnju je izrađen Plan zaprečavanja na području općine, koji su trebali izvršiti pripadnici ZNG minsko-eksplozivnim sredstvima, te svojim vozilima koprivnička poduzeća kao što su Podravka, Bilokalnik, Izvor, HŽ, Čazmatrans i druga. U mjestima oko Koprivnice (Novigrad Podravski, Hlebine, Legrad, Rasinja i Reka) formirane su motrilačke postaje, a određeni zadaci dati su provjerenim stanovnicima. Dana 1. srpnja zabilježeni su preleti aviona JNA preko općine. Jedan vojni pinzgauer (terensko vozilo) obilazio je zgrade gdje su živjeli oficiri JNA te ih odvozio u vojarnu. „U kasarni se vojska ukopava, kopaju rovove, ukopavaju tenkove i transportere, a na poligonu prave minobacačke položaje.“[83] Krajem mjeseca u blizini skladišta „Crna Gora“

[79] Mladen PAVKOVIĆ, *Dok je srca bit će i Croatie*, str. 10.
[80] Isto, 11.
[81] Isto
[82] Isto, 12.
[83] Isto, 13.

čula se jaka eksplozija, za koju je JNA obavjestila da je „pala suha grana na minu i aktivirala je“.[84]

Tijekom kolovoza događalo se sve više preleta helikoptera i zrakoplova JNA, a „najveću pažnju posvećuju izviđanju aerodroma Varaždin, hidrocentrali D. Dubrava, industrijskom kompleksu Danica, CPS Molve i skladištu 'Crna Gora'“.[85] U tom skladištu 14. kolovoza u večernjim satima, došlo je do pucnjave. Iako je najprije javljeno da je napadnuto skladište, na kraju je „iz kasarne primljeno priopćenje da je vojnik u 'Crnoj Gori' izvršio samoubojstvo, a ostale vojnike je uhvatila panika, pa su pucali iz naoružanja.“[86] Kasnije će se ispostaviti da je vojnik ubijen prilikom pokušaja bijega. Dana 16. kolovoza „u kasarnu iz pravca Bjelovara ušao autobus pun naoružanih pripadnika JNA.“[87] Krajem kolovoza zabilježeno je da su dvije nepoznate osobe dijelije oružje u mjestu Duga Rijeka, a u koprivničku vojarnu ušao je autobus pun rezervista.

Krizni štab za općinu Koprivnica osnovan je 5. kolovoza 1991. godine prema odluci regionalnog Kriznog štaba za Bilogorsko-podravsku regiju. Na prvom sastanku „za predsjednika Štaba imenovan je Nikola Gregur, a za zapovjednika Branko Kresonja.“[88] Zadatak Kriznih štabova bio je sustavno praćenje i procjena političko-sigurnosnih prilika u mjesnim zajednicama. Sredinom kolovoza KŠ zapovijeda Fondu u stambeno-komunalnom gospodarstvu općine da provjeri vatrogasne aparate u stambenim objektima, te u suradnji s Civilnom zaštitom osigura vreće s pijeskom za zaštitu skloništa. U mjesnim zajednicama osnivaju se promatračke postaje, traži se od poduzeća i tvornica da na raspolaganje policiji daju određeni broj vozila. Dana 23. kolovoza su „uočene pojave da se trgovačke mreže i veliki potrošači koji se nalaze i posluju pod kontrolom terorista i armije pojačano opskrbljuju raznim robama.“[89] Krajem kolovoza obavljeno je probno skupljanje ljudstva u svrhu zaprečavanja puteva.

Na sjednici Izvršnog vijeća Skupštine općine 5. rujna, donesena je Odluka o imenovanju predsjednika i članova Kriznog štaba općine. „Za predsjednika je ponovno izabran Nikola Gregur, predsjednik Izvršnog vijeća Skupštine općine Koprivnica, za članove: Vilim Kovačić, sekretar Općinskog sekretarijata za narodnu obranu općine Koprivnica, Vlado

[84] Isto
[85] Isto
[86] Isto
[87] Isto
[88] Isto, 61.
[89] Isto, 63.

Marić, sekretar Općinskog sekretarijata za privredu općine Koprivnica, Josip Friščić, šef Odsjeka za prosvjetu, kulturu i šport u Općinskom sekretarijatu za društvene djelatnosti općine Koprivnica, Krešimir Papac, zapovjednik Policijske stanice Koprivnica. Tajničke poslove i dalje će obnašati Franjo Crikvenec, tajnik Izvršnog vijeća Skupštine općine Koprivnica."[90]

Nakon što je 2. rujna 1991. godine u emisiji „Na liniji fronte" proizašla vijest o prisustvu jedinica JNA s tenkovima na području Velikog Poganca, Krizni štab tražio je hitno od Hrvatske televizije odakle je došla informacija koja je uznemirila stanovništvo, no odgovor nikad nije stigao.[91]

[90] Isto, 64.
[91] Isto, 65.

9. Blokada i predaja vojarne JNA „NH Joža Vlahović“ i ostalih objekata

Početkom rujna 1991. godine Vlada RH naređuje provođenje mjera pripravnosti za djelovanje u ratnim uvjetima, te mobilizaciju i aktiviranje pričuvnog sastava Službe motrenja i obavješćivanja.

Naredbu o blokadi vojnih objekata i skladišta naoružanja donijeli su 12/13. rujna Ministarstvo obrane RH i predsjednik Franjo Tuđman te je izvršena potpunim „prekidanjem isporuke hranom, električnom energijom, vodom, plinom, poštanskih i drugih pošiljki, telefonskih veza i drugog Garnizonu Koprivnica, Domu JNA i objektima u Crnoj Gori.“[92] Sretna okolnost za hrvatsku stranu u Koprivnici bila je zbog toga što je 32. korpus u to vrijeme dio snaga imao angažiran u borbama u zapadnoj Slavoniji, a garnizone su popunjavali uglavnom novi ročnici.[93] Za blokadu se angažiraju postrojbe ZNG-a, policija i odredi Narodne zaštite koji su stavili nadzorne punktove na više mjesta u samom gradu i izvan njega, te na svim prometnicama s kojih se moglo ući u grad. Dogovoreno je da će jedno dostavno vozilo iz vojarne uz pratnju ZNG-a dovoziti hranu u skladište „Crna Gora“ jer je zbog njenog nedostatka JNA počela prijetiti dizanjem skladišta u zrak.[94] U samo prva dva dana blokade, iz vojarne su pobjegla 72 vojnika JNA.

Krizni štab Koprivnice 14. rujna imenuje Komisiju za kontakte s predstavnicima vojarne i Misijom europskih promatrača. Članovi Komisije bili su Nikola Gregur, Krešimir Papac i Vilim Kovačić.[95] „Pored stalnih članova Kriznog štaba na njihove se sastanke prema potrebi pozivaju: Zdravko Mikotić, predsjednik Skupštine općine, Matija Čordaš, komandant Teritorijalne obrane, zapovjednik ZNG-a, Juraj Grobenski načelnik ZNG-a, Dragutin Kralj, komandant Štaba narodne zaštite i Zlatko Rajber, komandant Štaba civilne zaštite.“[96] Putem Radio-Koprivnice, Krizni štab je uputio javni poziv vojnicima, oficirima i civilnim osobama u JNA da napuste agresorsku vojsku. Nakon toga u okolici Koprivnice predale su se tri đurđevačke karaule.[97] Unatoč stalnim prijetnjama JNA, hrvatske snage nastojale su pregovorima riješiti situaciju. U narednih tjedan dana Krizni štab donosi rješenje o imenovanju Komisije za popis imovine koja će se preuzeti od JNA nakon osvajanja vojarne, donosi Odluku u izradi Plana evakuacije vojarne Koprivnica i skladišta oružja „Crna Gora“, a

[92] Mladen PAVKOVIĆ, *Dok je srca bit će i Croatie* , str. 65.
[93] Jakša RAGUŽ, *Koprivnica u zapovijedima i izvješćima JNA 1990. i 1991. godine*, str. 196.
[94] Mladen PAVKOVIĆ, *Dok je srca bit će i Croatie*, str. 14.
[95] Isto, 65.
[96] Isto, 66.
[97] Jakša RAGUŽ, *Koprivnica u zapovijedima i izvješćima JNA 1990. i 1991. godine*, str. 197.

akcijom će koordinirati Štab TO. Također izdaje naredbu ZNG-u, Štabu TO i PS Koprivnica da naprave plan obrane grada, a tu akciju koordinirat će ZNG. Na području općine oduzete su sve amaterske radio-stanice za potrebe obrane, te se obavljaju kontrole vojnih stanova i oduzima oružje umirovljenim časnicima i policajcima.[98]

U Varaždinu su počele borbe, a 15. rujna avioni JNA izvršili su na grad zračni napad. Dom JNA u Koprivnici i pogranične koprivničke karaule „Milivoj Marijan" kod Botova i „Pilajevo" kod Gole, mirno su se predale 16. rujna,[99] a naoružanje i streljivo su preuzeli pripadnici policije. Do 18. rujna borbe su se vodile za četiri karaule u okolici Koprivnice, kod Donje Dubrave, Ždale i Ferdinandovca. Karaulu kod Donje Dubrave pripadnici JNA digli su u zrak u večernjim satima 16. rujna. Hrvatske snage predajom svih objekata u selima oko Koprivnice, mogle su se posvetiti vojarni u gradu i skladištu oružja „Crna Gora". Koprivnički garnizon nije se želio mirno predati i stalno je prijetio razaranjem grada i dizanjem skladišta u zrak. Opasnost je također postojala u slučaju izlaska garnizona, jer bi tada došlo „do presijecanja Podravske magistrale, jedine prometnice koja je nakon pada Okučana povezivala Slavoniju i središnju Hrvatsku."[100]

Većina garnizona u gradovima u okolici Koprivnice predala se 16. i 17. rujna 1991. godine. U Križevcima se predao garnizon (411. R mješoviti protuoklopni artiljerijski puk) i skladište „Široko Brezje". U Virovitici se predaju prvo karaule i skladište „Šišat", a zatim i gradska vojarna. Pada i komunikacijsko središte Korpusa na Ivančici, skladište u Doljanima pokraj Daruvara te prva vojarna u Varaždinu. Do 18. rujna predali su se i svi objekti u Međimurju.[101] Zapovjedništvo Varaždinskog korpusa na čelu sa general-majorom Vladimirom Trifunovićem i 32. mehanizirana brigada predali su se 22. rujna i otišli u Srbiju. Pod kontrolom JNA ostali su samo garnizoni u Koprivnici i Bjelovaru, a njihove 73. motorizirana brigada i 265. mehanizirana brigada dobile su naredbu od nadređenog zapovjedništva da se pokušaju spojiti sa snagama bjelovarskog garnizona te se zajedno probiti smjerom Bjelovar - Grubišno Polje - Daruvar gdje bi se spojile sa Banjalučkim korpusom.[102]

Od Kriznog štaba Vlade Republike Hrvatske i predsjednika RH dr. Franje Tuđmana, 22. rujna stiže naređenje o prekidu vatre i vraćanju komunalnih usluga u objekte JNA u

[98] Mladen PAVKOVIĆ, *Dok je srca bit će i Croatie* , str. 69. i 70.
[99] Isto, 15.
[100] Jakša RAGUŽ, *Koprivnica u zapovijedima i izvješćima JNA 1990. i 1991. godine*, str. 197.
[101] Isto, 205.
[102] Isto

Koprivnici.[103] Krizni štabovi provode i kontroliraju mjere zamračenja za vrijeme trajanja zračnih opasnosti, te se donosi naredba ugostiteljskim objektima da smiju raditi do 21 sati. „Hrvatska elektroprivreda“ provodila je mjere zamračivanja isključivanjem javne rasvjete. U poslijepodnevnim satima toga dana na djelatnike Centra za obavješćivanje koji su preko puta vojarne promatrali situaciju, uperene su snajperske cijevi, te su morali promijeniti lokaciju.

JNA se u garnizonima u Koprivnici i Bjelovaru nije željela mirno predati. Zbog toga načelnik Glavnog stožera, general Anton Tus donosi zapovijed o realizaciji plana „Bilogora“ kojim je vojarne trebalo zauzeti silom. Prema planu, napad na vojarnu u Bjelovaru trebao je biti izvršen 28. i 29. rujna, a na koprivničku 30. rujna. [104] U Bjelovaru su se 29. rujna vodile teške borbe i bilo je mrtvih s obje strane. Zapovjednik jednog vojnog skladišta bjelovarskog garnizona između Hrgovljana i Predavaca, major Milan Tepić, nije se želio predati te je skladište „Barutanu“ digao u zrak zajedno s preostalim vojnicima i tako počinio samoubojstvo. Hrvatske snage oslobodile su vojarnu u Bjelovaru. Time je pala i ideja spajanja i zajedničkog proboja u zapadnu Slavoniju, što će i koprivnički garnizon nagnati na predaju.

Sa zapovjednikom garnizona pukovnikom Zvonimirom Mihajlovićem uspješno je dogovorena predaja sljedećeg dana. Prijepodne, 30. rujna, motrilačka postaja Centra za obavješćivanje „dojavljuje da vojnici namjerno onesposobljavaju i uništavaju vozila u kasarni, da vozilima udaraju u zid, buše gume, probijaju stakla pijucima, režu kablove na motorima i dr.“[105] JNA je u 12:44 sati sa oko 300 oficira i vojnika u pet autobusa pod pratnjom policija napustila vojarnu i otišla prema Srbiji.[106]

Koliko je JNA u koprivničkoj vojarni bila naoružana možemo vidjeti iz dokumenta o zatečenom stanju materijalno-tehničkih sredstava nakon pada vojarne.[107] Od artiljerije bilo je haubica 105 mm (18 kom.), minobacača (oko 22 kom.), protuavionskih topova (28 kom.), borbeno-oklopnih vozila (5 kom.). Od oklopno-materijalnih sredstava bilo je: tenk za izvlačenje (2 kom.), 3 tenka nosača mosta (3 kom.), tenk PT-76 (3 kom.), tenk T-55 (38 kom.), BVP M80 (20 kom.), vučni vlak s prikolicom (1 kom.) i drugo.

[103] Mladen PAVKOVIĆ, *Dok je srca bit će i Croatie*, str. 70.
[104] Jakša RAGUŽ, *Koprivnica u zapovijedima i izvješćima JNA 1990. i 1991. godine*, str. 205.
[105] Mladen PAVKOVIĆ, *Dok je srca bit će i Croatie*, str. 16.
[106] Isto, 16.
[107] Mladen PAVKOVIĆ, *Srcem protiv čelika: Iz povijesti ratnog Kriznog štaba Općine Koprivnica*, str. 55.

10. Događaji u Koprivnici i okolici nakon osvajanja vojarne

U vrlo napetoj situaciji u pregovorima o predaji koprivničke vojarne, 18. rujna na području Koprivnice Centar za obavješćivanje svirao je prvu uzbunu od zračne opasnosti, koja je trajala 2 sata i 5 minuta, a ukupno je toga dana 4 puta dao znak za zračnu opasnost. Ukupno je u rujnu bilo 14 zračnih uzbuna u trajanju od 19 sati i 18 minuta. „Za vrijeme trajanja uzbuna na području općine pripadnici 'pete kolone' ispaljivali su rakete za osvjetljavanje i signalne rakete označavajući tako po noći unatoč zamračivanju ciljeve neprijatelju.“[108]

Nakon što su zrakoplovi JNA 4. listopada raketirali sljemenski odašiljač, 7. listopada zbog niza letova nad područjem Pakraca i Daruvara u Koprivnici je u 14:35 sati dat znak za zračnu opasnost. Toga je dana JNA odlučila izvršiti pokušaj atentata na predsjednika RH dr. Franju Tuđmana raketiranjem Banskih Dvora te razoriti oslobođene objekte u Koprivnici. „U 15,41 Centar za obavješćivanje prima od Republičkog Centra dojavu da su se u Puli digla četiri zrakoplova i lete prema sjeveru. U 15,52 sati raketirana vojarna Koprivnica. Ispaljeno devet raketa i to osam u krug vojarne, a jedna izvan kruga vojarne u krug radnog terminala na Danici. Od ukupno ispaljenih devet raketa 3 nisu eksplodirale.“[109] U tom agresorskom raketiranju, poginula je prva žrtva u Koprivnici, mladi pripadnik ZNG-a David Piskor, a dvojica su ranjena. Prilikom ovog raketiranja, također je zamijećeno ispaljivanje signalnih raketa sa zemlje u pravcu vojarne od strane „pete kolone“. U listopadu je ukupno zabilježeno 15 uzbuna u trajanju od 30 sati i 37 minuta.

JNA je 7. studenog izvela zračni napad na Varaždin i cestu Trnovec – Varaždin. Nad područjem Međimurja i Varaždina izbacili su materiju poput „paučine“ koja je poslana na analizu u Zagreb, a građani su upozoreni da je ne diraju. Pretpostavka je bila „da se radi o materiji koju zrakoplovi izbacuju u svrhu zaštite od protuavionskih raketa.“[110] Promatrači su i u studenom uočavali zrakoplove nad područjem Bilogore i Koprivnice. Radnici Hrvatskih željeznica 20. studenog javljaju Centru za obavješćivanje kako na „željezničkoj postaji Koprivnica stoji devet cisterni plinskog ulja koje su došle iz Mađarske, a trebaju ići za Brčko.“[111] Nakon konzultacija s Republičkim tijelima, cisterne su zadržane u Koprivnici. Tijekom studenog znak za zračnu opasnost dan je 10 puta u trajanju od 20 sati i 9 minuta.

[108] Mladen PAVKOVIĆ, *Dok je srca bit će i Croatie*, str. 17.
[109] Isto, 17.
[110] Isto, 18.
[111] Isto

U prosincu 1991. godine zamijećeno je nekoliko preleta zrakoplova i helikoptera iznad Koprivnice, a bilo je i prijava o namjernom osvjetljavanju i ispaljivanju signalnih raketa. Zadnje uzbune zračnih opasnosti bile su oglašene 3. siječnja 1992. godine, u vremenskom trajanju od 3 sata i 46 minuta. Ukupno je na području Koprivnice od prve zračne uzbune do toga dana „bilo dato 46 zračnih opasnosti u ukupnom vremenskom trajanju od 86 sati i 39 minuta.“[112] Dva zrakoplova JNA su 7. siječnja 1992. godine srušili helikopter UNPROFOR-a koji je bio redovno najavljen u Policijskoj stanici Koprivnica na relaciji Kapošvar – Letenje – Varaždin – Zagreb.[113] U Koprivnici se toga mjeseca događa „sve više pucanja iz naoružanja, bacanja i podmetanja bombi, a posljedice su ranjavanja i smrtni slučajevi.“[114] Centar za obavješćivanje nastavio je djelovati sve do 20. ožujka 1992. godine, održavanjem veza sa Ministarstvom obrane RH i ZNG te praćenjem zračne situacije i uzbunjivanjem u slučaju potrebe.

Krizni štab je u razdoblju nakon osvajanja koprivničke vojarne, već 2. listopada primio faks od Ministarstva obrane RH u kojem se zbog prijetnji Štaba Vrhovne komande JNA upozorava na maksimalnu pripravnost i provođenje mjera zaštite. „Oni prijete da će za svaki napadnuti i osvojeni objekt JNA odmah uništiti po jedan 'objekt od vitalnog značaja' za Republiku Hrvatsku, zatim za svaki napadnuti i zauzeti garnizon bit će uništeni 'vitalni objekti grada' u kojem se garnizon nalazi, itd. Ujedno upozoravaju civilno stanovništvo da se 'blagovremeno povuče iz naseljenih mjesta' koja će biti cilj napada!“[115]

U suradnji sa koprivničkim ZNG-om (117. brigadom) Krizni štab će provoditi mobilizaciju ljudstva. Na sjednici Štaba 14. listopada analizirana je političko-sigurnosna situacija. Ponovno počinje nastava u osnovnim i srednjim školama, ali sa skraćenom satnicom. Mijenja se naredba o zamračivanju, oduzimanje radio-stanica stavljeno je izvan snage. Na snazi su ostale naredbe o zabrani javnih događaja te radno vrijeme ugostiteljskih objekata. Do kraja listopada Krizni štab je neprekidno obavljao procjenjivanje situacije i poduzimao sve što je bilo nužno za stabilnost općine. Štab Narodne zaštite 31. listopada obavio je sklanjanje prepreka s prometnica. Objekti od posebnog društvenog interesa za općinu i šire, poput Podravke i crpilišta „Ivanščak“ i dalje su se osiguravali. Krizni štab angažirao se u pomoći izbjeglicama u suradnji sa Crvenim križom i Podravkom. Na taj način

[112] Isto
[113] Isto
[114] Isto
[115] Isto, 78.

djelovati će do 31. ožujka 1992. godine kada Izvršno vijeće Skupštine općine donosi odluku da potreba za njegovim radom više nije nužna.[116]

[116] Isto, 89.

11. Osnivanje 117. brigade HV-a i njen ratni put

Zbor narodne garde u Koprivnici osnovan je 28. lipnja 1991. godine. Već početkom srpnja njegovi pripadnici počeli su sa stražama vitalnih objekata u Koprivnici, a prve dragovoljačke skupine pod okriljem MUP-a šalju se na terene Pakraca, Siska, Grubišnog polja i Daruvara.[117] U izvješću Kriznog štaba Koprivnice upućenog predsjedniku Vlade Republike Hrvatske dr. Franji Gregoriću datiranog 27. rujna 1991. godine stoji: „Posebno ističemo upućivanje snaga Policije i Zbora narodne garde na ugrožena područja. Na području Siska imamo 16 pripadnika naših snaga, na području Pakraca 78, a na području Daruvara 55. Ukupno uzevši prema podacima Policijske stanice Koprivnica na dan 27. rujna 1991. godine na krizna područja naše Republike upućena su 23 aktivna pripadnika MUP-a i 126 dragovoljaca.“[118]

Nakon preuzimanja koprivničke vojarne, 4. listopada osnovano je Zapovjedništvo 117. brigade ZNG koja je obuhvaćala Koprivnicu i Križevce.[119] Njen zapovjednik bio je Dragutin Kralj do 15. travnja 1992. godine, a njega će zamjeniti Ivica Zgrebec do završetka njenog djelovanja u srpnju 1992.[120] Odmah se krenulo s mobilizacijom ljudstva, a svakim danom bilo je sve više onih koji su dolazili dragovoljno. U pričuvnom sastavu bilo je više od 1500 časnika i dočasnika.[121] U isto vrijeme osnovana je i Jedinica osiguranja, pod zapovjedništvom Zvonka Pandurića zvanog „Stric“. Ta jedinica na području Koprivnice znala je po dojavama stanovništva o sumnjivim događajima, u suradnji s policijom pretraživati obližnje šume.[122]

U vojarni je zatečeno dosta oklopne tehnike od koje je većina bila onesposobljena. Zapovjedništvo brigade osnovalo je 1. tenkovsku satniju sa zadaćom da se osposobi tehnika. Prva tri osposobljena tenka već su 9. listopada odvezena u Operativnu zonu Karlovac, a dan kasnije još tri tenka. Sljedeća osposobljena četiri tenka poslana su u OZ Bjelovar.[123]

U sklopu 117. brigade ZNG od njenog osnutka do 11. studenog 1991., kada je bio najmasovniji odaziv obveznika, u cijelosti će se formirati Oklopno mehanizirani bataljun (OMB), Izviđačka satnija, Diverzantski vod te 61. lako artiljerijski divizion protuzračne obrane (LAD PZO).

---

[117] „Bez predaha od lipnja do lipnja“, *Gardist*, broj 19, 26. lipnja 1992., str. 2.
[118] Mladen PAVKOVIĆ, *Dok je srca bit će i Croatie*, str. 73.
[119] „Bez predaha od lipnja do lipnja“, *Gardist*, broj 19, 26. lipnja 1992., str. 2.
[120] http://www.vojska.net/hrv/oruzane-snage/hrvatska/brigada/117/ (30.6.2017.)
[121] „Svatko može doprinijeti oslobađanju domovine“, *Gardist*, broj 1, 25. listopada 1991., str. 3.
[122] „Nekome se moraš zamjeriti...“, *Gardist*, broj 1, 25. listopada 1991., str. 5.
[123] Mladen PAVKOVIĆ, *Dok je srca bit će i Croatie*, str. 34.

11.1. Zapadno-slavonsko bojište

Teritorij zapadne Slavonije nalazi se između važnih prometnica za Hrvatsku. Sa sjeverne strane nalazi se Podravska magistrala, a sa južne autocesta na pravcu Zagreb - Novska - Nova Gradiška. Poprječna prometnica koja spaja te dvije je cesta u pravcu Stara Gradiška - Okučani - Lipik - Daruvar - Grubišno Polje - Virovitica. „Opasnost od presijecanja regije na pravcu Bosanska Gradiška – Pakrac – Daruvar – Virovitica i odsijecanja Slavonije od matice države je bila realna u ljeto 1991. što bojištu daje značaj jednog od najvažnijih na ratištu.“[124] „Krajem rujna 1991. počela je djelovati Operativna zona Bjelovar s područjem nadležnosti nad općinama Bjelovar, Grubišno Polje, Virovitica, Daruvar, Pakrac, Lipik, Garešnica, Čazma, Đurđevac, Križevci, Koprivnica, Ludbreg, Novi Marof, Varaždin, Čakovec i Ivanec“[125], čiji je zapovjednik bio Miroslav Jerzečić. Operativna grupa *Posavina* sa sjedištem u Novskoj, odnosno Lipovljanima, počela je djelovati 9. listopada.[126] JNA je u zapadnoj Slavoniji imala granicu područja djelovanja 1. i 5. vojne oblasti. „U miru je zapadna Slavonija bila u pojasu nadležnosti Tuzlanskog korpusa premda su postojeće postrojbe bile u organizacijskom sastavu Banjalučkog korpusa JNA.“[127] Uz jake snage JNA, na tom području bile su i srpske pobunjeničke snage, koje će se prozvati Teritorijalna obrana Zapadne Slavonije, a bit će naoružane sredstvima iz skladišta Doljani kod Daruvara i vojarne JNA u Požegi. Od kolovoza im se pridružio Odred TO Prnjavor, poznat kao srpski paravojni sastav „Vukovi s Vučjaka“, a kasnije su se pridodali i četnici Vojislava Šešelja te „Beli orlovi“.[128] Nakon što su 12. kolovoza u Okučanima proglasili SAO Zapadna Slavonija, počeli su sa napadima na prometnice i hrvatska naselja. JNA je nakon uloge razdvajanja sukobljenih hrvatskih snaga i srpskih pobunjenika, imala cilj presjecanja Slavonije.[129]

11.1.1. Bojište Novske

Novska se našla u opasnosti odmah nakon proglašenja hrvatske neovisnost. Do sredine kolovoza grad i okolna sela branile su domicilne snage, a kasnije su im se počeli pridruživati pripadnici ostalih postrojbi iz Zagreba i okolice. Banjalučki korpus započeo je napade na pravcu Okučani – Rajić – Novska početkom listopada, a zrakoplovi JNA raketirali su središte Novske 4. listopada. Šest tenkova s posadom iz Koprivnice poslano je 12. listopada 1991. da brani Novsku. „Već prvog dana dolaska na bojište, krenulo se u napad. Iako je postignut

[124] Davor MARIJAN, *Domovinski rat*, str. 102.
[125] Isto, 102.
[126] Isto, 103.
[127] Isto, 103.
[128] Isto, 104.
[129] Isto, 104.

uspjeh u akciji naša postrojba imala je oštećenja tehnike i tri ranjenika.“[130] Jedinica je dobila naredbu od OZ Bjelovar da se vrati u Koprivnicu i osposobi tehniku.

Nakon što se novljanski dio bojišta stabiliziran, od Glavnog stožera HV-a dolazi naredba o izvršenju operacije Orkan '91. Cilj operacije bio je da OG Posavina „od Okučana odsiječe srpske snage koje su napadale Lipik i Pakrac, spoji snage na novljanskom i novogradiškom pravcu i omogući Operativnoj zoni Bjelovar da razbije srpske snage oko Lipika i Pakraca.“[131] Operacija je započela 29. listopada 1991. Gotovo cijela koprivnička brigada uključena je u operaciju od 4. studenog, kada je zbog lošeg stanja zamjenila 105. brigadu HV.[132] Kao dio brigade sudjelovali su Izviđački vod, Diverzantski vod i postrojba Protuzračne obrane (PZO). Unatoč početnim neuspjesima i jakoj obrani JNA, 117. brigada uspjela je 15. studenog zauzeti naselje Bair, te izdržati protunapad JNA.[133] Nakon utvrđivanja Baira i Popovca Subockog, nastavljen je napad gdje su 19. studenog dijelovi 56. samostalnog bataljuna i 117. brigade HV-a zauzeli motel *Trokut*. „Zauzimanjem *Trokuta* otvoren je put za napad pravcem Korita - Jagma - Lipik.“[134] S položaja Kričke 1. brigada HV-a, u suradnji s diverzantskim vodom 117. brigade HV-a, 4. prosinca napali su mjesto Korita. Borbe su trajale tri dana kada su srpske snage potisnute u Jagmu i Donju Subocku. Do 9. prosinca 1. brigada uspjela je osvojiti Jagmu, Gornju i Donju Subocku i Gornje Kričke.[135] „Time je završena prva etapa operacije Orkan '91, u kojoj je Operativna grupa *Posavina* dostigla crtu Drenov Bok – Bročice - Novska - Stari Grabovac - Novsko brdo - Kričko brdo - Donji Dragojevci - Drakulić brdo - Čardak - Kovačevac Čaglićki - Donja Subocka - Gajevi - Pakra - Jagma.“[136] Zbog svojih uspjeha Diverzantski i Izviđački vod dobili su priznanje i pohvalu od zapovjednika OG Posavina, a posmrtno je pohvaljen zapovjednik II. bataljuna Darko Ozmec, koji je poginuo na novljanskom bojištu.[137] Jedinica PZO postigla je uspjeh sredinom studenog srušivši zrakoplov JNA tipa „Jastreb“.[138]

Druga etapa započela je 10. prosinca, napadom na Donji Čaglić i Kovačevac Čaglićki. Koprivnička brigada zaposjela je uzvisinu Jezero ispred Donjeg Čaglića.[139] Cilj te etape bio je

[130] Mladen PAVKOVIĆ, *Dok je srca bit će i Croatie*, str. 34.
[131] Davor MARIJAN, *Domovinski rat*, str. 109.
[132] Isto, 109.
[133] Isto, 110.
[134] Isto, 110.
[135] Isto, 110.
[136] Isto, 110.
[137] „Prizanje diverzantima i izviđačima“, *Gardist*, broj 8, 13. prosinca 1991., str. 3.
[138] „Lastavice su otišle, a „jastrebove“ prizemljujemo“, *Gardist*, broj 7, 6. prosinca 1991., str. 9.
[139] Davor MARIJAN, *Domovinski rat*, str. 110.

„razbiti JNA na pravcu Gornja Subocka – Donja Subocka – Donji Čaglić i presjeći prometnicu Okučani – Lipik.“[140] Ujutro 22. prosnica 1. brigada ZNG-a počela je napade na Rajčiće i Donji Čaglić. Napad nije uspio jer je Banjalučki korpus dovođenjem novih snaga izvršio kontranapad i odbacio hrvatske snage na početne položaje. Sljedeći dan hrvatske snage su ponovile napad, ali bez uspjeha. Tek će 28. prosinca 1. brigada ZNG-a zauzeti dio sela Rajčići, ali uspjeh je bio manji od očekivanog, a brigada se morala suočiti s nedostatkom ljudstva. Zbog velikog broja branitelja koji je bio na bolovanju 117. brigada također je bila prepolovljena. Krajem mjeseca 1. brigada iz pravca Gornje Kričke i Kričko brdo počinje ponovno s napadima na selo Rajčiće, a JNA uspjeva odbiti napade. „Topnička vatra JNA po Donjim i Gornjim Kričkama bila je toliko jaka da je dio 117. brigade HV-a izvučen s položaja i zamijenjen četom 1. brigade ZNG-a.“[141] Posljednji napadi koje su pokušale hrvatske snage na Donji Čaglić 2. i 3. siječnja 1992. nisu uspjeli i bili su prekinuti Sarajevskim primirjem.

Nakon primirja stabilizirala se situacija na novljanskom bojištu. Na inzistiranje europskih promatrača sukobljene strane povezane su telefonskom žicom, tzv. „vrućom linijom“ kao načinom održavanja primirja.[142] Koprivničke su snage posjetili Europski promatrači 4. veljače 1992. godine koji su se interesirali za funkcioniranje veze između hrvatskih i srpskih snaga, očuvanju primirja i zaštiti kulturnih objekata na terenu.[143] Za vrijeme primirja nije bilo drastičnog narušavanja prekida vatre, osim sporadičnih rafalnih vatri, detonacija i ispaljivanja svjetlećih raketa, na koje Koprivničanci nisu reagirali. Neprijateljska vojska čekala je „plave kacige“ kako bi sačuvala teritorij koji posjeduje, no naši borci u slučaju neuspjeha razmještanja mirovnih snaga bili su spremni teritorij vratiti oružjem.[144]

Odlukom UN-a o angažiranju mirovne misije, na području sektora „W“ u zapadnoj Slavoniji postavljen je general Carlos Zabalo koji je dolaskom u Hrvatsku svoj stožer smjestio u Daruvaru. Četiri pješačka bataljuna (argentinski, jordanski, kanadski i nepalski) razmješteni su na području Grubišnog Polja, Daruvara, Pakraca, te na dijelu općine Novska i Nova Gradiška. Dolazak prve skupine očekivan je 10. travnja 1992., a kompletna realizacija razmještaja trebala je biti do 25. travnja. Srpska strana nastavila je kršiti primirje bez povoda, otvaranjem topničke vatre ili snajperskim djelovanjem. Preko „vruće linije“, uvijek je stizalo

[140] Isto, 111.
[141] Isto, 111.
[142] „Vruća linija“, *Gardist*, broj 14, 14. veljače 1992., str. 10.
[143] „Odlučni branitelji“, *Gardist*, broj 14, 14. veljače 1992., str. 10.
[144] „U očekivanju 'plavih kaciga'“, *Gardist*, broj 15, 28. veljače 1992., str. 6.

opravdanje o pijanom pojedincu. Uz kršenje primirja o prekidu vatre, stalne su bile i provokacije vožnjom tenkova, izviđanjima, noćnim provokacijama i slično. JNA je počela gubiti kontrolu nad četnicima i teritorijalcima.[145] Jordanski bataljun mirovnih snaga UN-a postepeno je počeo preuzimati kontrolu nad područjem pakračko-lipičko-novljanskog bojišta, gdje su trebali zamjeniti koprivničku brigadu.[146] Postrojbe 117. brigade HV-a početkom srpnja 1992. povučene su s područja Brezovca, Livađana, Subocke, Jagme i Korita u suradnji sa zaštitnim snagama UN-a, koje su uspostavile kontrolu na tom području. Između njih bila je dobra suradnja, te su Koprivničanci dobili pohvale za susretljivost i pomoć u organizaciji. Odlazak koprivničkih postrojbi popraćen je pucnjavom neprijateljskih snaga. Koprivnički borci bili su skeptični oko očuvanja od strane UN-a, odnosno mislili su da će se neprijateljska vojska vratiti na područje koje su kontrolirali.[147] Koprivnička brigada na pakračko-novljanskom bojištu imala je 36 poginulih pripadnika, a ranjeno ih je 120.[148]

11.1.2. Pakračko-lipičko bojište

Koprivničanci su u ratna djelovanja uključeni od samog početka sukoba, odnosno srpske pobune u Pakracu početkom ožujka 1991. godine. Svoj borbeni put započeli su u sastavu Posebne jedinice policije (kasnije Specijalna jedinica policije) ustrojene u sklopu PU Bjelovarsko-bilogorske županije, ustrojene 23. veljače 1991.[149]

Sredinom kolovoza, nakon što se srpska pobuna u Okučanima proširila na Pakrac 19. kolovoza 1991. godine, koprivnička 117. brigada u obranu grada došla je 21. kolovoza. Sljedeći dan pobunjenici su izvršili ponovno napad na hrvatske snage, koje su ga uspješno odbile.[150] Sredinom rujna Banjalučki korpus JNA uvodi nove snage, a u njegovom sastavu bili su 343. mtbr, ojačana borbena skupina 265. mbr, bataljun 5. partizanske brigade TO BiH i snage pobunjenih Srba. Pakrac i Lipik, od 24. rujna počeli su biti sustavno izloženi topničkim napadima, a stanovništvo je napustilo gradove.[151] Početkom listopada JNA je krenula u zauzimanje Lipika i Pakraca, a 12. listopada uspjeli su zauzeti Dobrovac i gotovo cijeli Lipik. Obrana Pakraca stabilizirana je 15. listopada, kada su dovedeni tenkovi, a u Lipik ubačena jedna borbena skupina. „S pristiglim pojačanjima Zapovjedništvo obrane Pakraca krenulo je 16. listopada u napad čiji je cilj bio presijecanje prometnice Okučani – Lipik i čišćenje širega

[145] „Plava zastava nad Slavonijom“, *Gardist*, broj 17, 10. travnja 1992., str. 3.
[146] „Unproforci se instaliraju“, *Gardist*, broj 19, 26, lipnja 1992., str. 12.
[147] „Unprofor preuzeo odgovornost“, *Gardist*, broj 1/20, 3. listopada 1992., str. 4.
[148] „Bez predaha od lipnja do lipnja“, *Gardist*, broj 19, 26. lipnja 1992., str. 2.
[149] http://www.usjpomega-bjelovar.hr/index.php/o-nama.html (30.6.2017.)
[150] Davor MARIJAN, *Domovinski rat*, str. 112.
[151] Isto, 112.

područja Pakraca.“[152] Obranu Pakraca u drugoj polovici listopada pojačala je četa 117. brigade i dio 54. samostalnog bataljuna iz Čakovca. „Obrana je inženjerijski uređena, a objekti su pripremljeni za stanovanje. To je bilo prijeko potrebno jer su tih dana noćne temperature u zapadnoj Slavoniji i Posavini bile oko nule.“[153] Nakon nekoliko dana zatišja, 2. studenog 1991., hrvatske snage pokušale su zauzeti Kukunjevac i Dobrovac kao preduvjet za deblokiranje šireg područja Lipika, no bez većih uspjeha. Angažirane su snage obrane Pakraca među kojima je bila i četa 117. brigade.

Koprivnički policajac Ivan Oršuš koji je bio zapovjednik PS Pakrac u intervjuu za vojni list „Gardist“ priča kako je grad razrušen, a većina kuća je pogođena, te da agresorska vojska ne poštuje primirje.[154]

Početkom prosinca hrvatske snage imale su više uspjeha. Lipik i Kukunjevac oslobodile su 6. prosinca, a dan kasnije i Dobrovac.[155] Do kraja prosinca Pakrac i okolna sela biti će izloženi napadima JNA, no hrvatske snage uspjele su ju postepeno potisnuti. „Kraguj, Japaga i Šeovica zauzeti su 27. prosinca, pa je crta razdvajanja uspostavljena na pravcu Kusonje - Japaga - Šeovica - Širinci - Kričko Brdo - Kovačevac - Donji Čaglić - periferija Pakraca i Kusonje.“[156] Borbe će na toj liniji bez većih pomaka biti okončane stupanjem na snagu Sarajevskog primirja 3.1.1992. godine.

U razgovoru s Brankom Gregurovićem, pomoćnikom zapovjednika PS Koprivnica, koji je u Pakracu jedno vrijeme bio zamjenik zapovjednika Policijske stanice, možemo saznati kako su Pakrac okruživale jake neprijateljske snage, a grad je razrušen poput Vukovara. Obrana je bila dobro organizirana, a koprivnička policija držala je popriličan teren. Rat se vodio na daljinu, snajpersko djelovanje bilo je i danju i noću, a često su se čule i detonacije.[157] Koprivničanci će, kao u slučaju Novljanskog bojišta, na području Pakraca ostati sve do dolaska snaga UN-a.

[152] Isto, 113.
[153] Isto, 113.
[154] „Tišina ne donosi ništa dobroga...“, *Gardist*, broj 6, 29. studenoga 1991., str. 2.
[155] Davor MARIJAN, *Domovinski rat*, str. 114.
[156] Isto, 115.
[157] „Nismo uzmicali ni doživljavali poraze“, *Gardist*, dvobroj 9/10, 20. prosinca 1991., str. 6.

11.1.3. Daruvarsko-virovitičko bojište

Na području Bilogore, Papuka i Psunja nalazilo se brojno srpsko stanovništvo koje se pobunilo protiv hrvatske samostalnosti. Unatoč početnom naoružavanju koje im je osiguravala JNA uglavnom iz skladišta u Doljanima, padom vojarni u Bjelovaru, Daruvaru, Našicama, Podravskoj Slatini, Požegi i Virovitici, ostali su bez njene potpore.

Krajem srpnja u Daruvaru su ubijena petorica i ranjena šestorica hrvatskih policajaca, a u noći s 18. na 19. kolovoza, u Policijskoj postaji Daruvar došlo je do pobune pripadnika srpske nacionlanosti.[158] Do početka rujna uz suradnju s policijom, Narodnom zaštitom, naoružanim stanovništvom i pojačanjima ZNG-a iz Virovitice i Kutine, stabilizirana je obrana grada. JNA je 22. rujna izvršila zračni napad na Daruvar. „U drugoj polovini rujna nadomak Papuka izbile su snage Banjalučkog korpusa JNA, čime su pobunjeni Srbi dobili značajan, posebice logistički, oslonac. U tom je trenutku teritorij od Papuka do ceste i željezničke pruge Pakrac – Virovitica bio pod nadzorom pobunjenih Srba.“[159] Zapovjednik obrane općine Daruvar, Ferid Fazlić u razgovoru za list „Gardist“ o Koprivničancima na bojištu Daruvara rekao je: „I kod nas ima dobrovoljaca s područja vaše općine. Mogu reći da su se dečki izvanredno dobro uklopili, da su na prvim borbenim linijama... Za g. Zvonka Panduricа-Strica najviše sam čuo. On je bio jedan od prvih organizatora akcija u samom gradu Daruvaru. Zahvaljujući njegovoj organizaciji i vođenju jedinica, čuo sam od predstavnika Policijske stanice i zapovjednika bataljuna, koji je kod mene u Daruvaru, da mu je ovaj grad, uz ostalo, zahvalan i za pad jednog značajnog vojnog skladišta nadomak kasarne!“[160]

Na područje Virovitice 28. listopada odlazi jedna koprivnička dobrovoljačka satnija OMB-a (Capićeva grupa), kao podrška virovitičkoj 127. brigadi, a njima će se 12. studenog pridružiti jedan tenkovski vod (Bumbari).[161]

Kako bi se područje Bilogore očistilo od srpskih pobunjenika, pripremljena je operacija *Otkos-10* koja je trebala početi početkom listopada, no zbog problema oko organizacije započela je 31. listopada 1991. godine. „Cilj je bio odsjeći pobunjenike na pravcima Virovitica – Lončarica – Grubišno Polje i Virovitica – Miokovićevo – Veliki Bastaji, a potom ih uništiti i osigurati neometan promet na pravcu Virovitica – Lončarica –

[158] Davor MARIJAN, *Domovinski rat*, str. 116.
[159] Isto, 117.
[160] „Zahvalni smo Stricu!“, *Gardist*, broj 11, 17. siječnja 1992., str. 5.
[161] Mladen PAVKOVIĆ, *Dok je srca bit će i Croatie*, str. 35.

Grubišno Polje.“[162] Srpski otpor bio je slab, a dio srpskih snaga uspio se izvući u pravcu Papuka. Općina Grubišno Polje od srpskih pobunjenika očišćena je 3. studenoga.[163]

Oslobađanje područja Papuka i Psunja povjereno je Opretivnoj grupi Virovitica, koja je trebala provesti operaciju *Papuk-91*. Operacija je započela 28. studenog 1991., a Koprivničanci su zajedno sa snagama 127. brigade napadali Donje i Gornje Cjepidlake i Miokovićevo u općini Đulovac kraj Virovitice, gdje su naišli na jak otpor. Ta mjesta oslobodit će 15. prosinca te izbiti na crtu Budim – Stara Krivaja – Nova Krivaja – Puklica – Katinac – Donje Cjepidlake.[164] Zapovjednik Operativne zone Bjelovar, brigadir Miroslav Jerzečić pohvalio je koprivničke borce: „Najveći uspjeh je to što su uspjele (brigade op. a.) da ugroze komunikacijski pravac Okučani – Bijela Stijena – Lipik – Pakrac, pogotovu u vrijeme kada smo izvodili odlučujuće djelovanje na Bilogori, dok smo osvajali Papuk i važna četnička uporišta. 117. brigada zadala je uistinu snažan udarac okupatorima.“[165]

Operacija *Papuk-91* uspješno je završila sredinom prosinca. Snage virovitičke brigade prebačene su na područje Daruvara s ciljem presijecanja prometnice Pakrac – Bučje i deblokade Pakraca s istočne strane. Borbe su završene nakon potpisivanja primirja 3. siječnja 1992. godine.

11.2. Istočno-slavonsko bojište

Istočno bojište obuhvaćalo je istočnu Slavoniju, Baranju i zapadni Srijem. Taj dio hrvatskog teritorija bio je najizloženiji napadima agresora, jer je graničio sa Srbijom. „Već u svibnju JNA je nadzirala mostove na Dunavu kod Batine i Iloka, a u srpnju kod Erduta. U kolovozu je okupirala Baranju i napala Vukovar. U planu napadne operacije protiv Republike Hrvatske JNA je u zapadnu Vojvodinu i istočni Srijem dovela najjaču skupinu snaga, koja je, kako kaže general Kadijević, imala zadatak da 'oslobodi srpske krajeve u istočnoj Slavoniji' i bude glavna manevarska snaga Vrhovne komande za prodor ka Zagrebu i Varaždinu.“[166] Srpska pobuna u istočnoj Slavoniji izbila je u selima sa većinski srpskim stanovništvom.

[162] Davor MARIJAN, *Domovinski rat*, str. 118.
[163] Isto, 118.
[164] Isto, 120.
[165] „Duboko sam protiv podjela...“, *Gardist*, broj 16, 13. ožujka 1992., str. 2.
[166] Davor MARIJAN, *Domovinski rat*, str. 83.

11.2.1. Osječki dio istočno-slavonskog bojišta

U okolici Osijeka nalazila su se sela Tenja i Bijelo Brdo s većinskim srpskim stanovništvom, u kojima je pobuna započela početkom srpnja 1991. godine. Srpsko stanovništvo živjelo je i u selima poput Dalja, Silaša, Ade, Palače, Šodolovcima, Paulinom Dvoru i drugima koja su okruživala Osijek, iako nisu imali većinsko stanovništvo. U Tenji su pobunjenici protjerali hrvatsko stanovništvo, a njihove kuće razorili miniranjem. Nakon intervencije hrvatskih snaga, JNA između sukobljenih strana postavlja tampon-zonu. Snage JNA bile su iz sastava 17. korpusa sa sjedištem u Tuzli, koji je bio sastavni dio Prve vojne oblasti sa sjedištem u Beogradu. U Osijeku je bila stacionirana 12. proleterska mehanizirana brigada, koja je bila najjača i najbrojnija postrojba korpusa.[167]

U kolovozu je JNA započela napade na Erdut, Dalj i Aljmaš. Nakon blokade vojarni u rujnu, 12. pmbr uspjela se iz Osijeka probiti do Tenje gdje je ušla u sastav Novosadskog korpusa. „Težište djelovanja JNA je potom stavila na Vukovar, a prema Osijeku je koncentriran dio snaga Novosadskog korpusa radi vezanja hrvatskih snaga i sprječavanja slanja pojačanja prema Vinkovcima i Vukovaru.“[168] Nakon okupacije Vukovara 18. studenog 1991., JNA je svoje osvajanje koncentrirala prema Osijeku, te je topnički napadala okolna sela, ali i sam grad koji će biti granatiran do kraja godine. Do kraja studentog JNA je zauzela Ernestinovo, Tenjski Antunovac, Divoš, Stari i Novi Seleš, te Laslovo.[169] Iz pravca Ernestinova JNA je 4. prosinca napala Paulin Dvor i Hrastin, a dan kasnije napala je Tenjski Antunovac, Novu Tenji i Nemetin. Do sredine prosinca, postepenim napadima na sela oko Osijeka, grad se našao u okruženju neprijatelja.

Oklopno-mehanizirani bataljun 117. brigade HV-a upućen je 7. prosinca u Vukojevce kod Našica. „Naime, dolaskom u Vukojevce 9. prosinca 1991. u 4,30 bili su zamijećeni po sili tehnike i buci motora, tako da je već u 7 sati Radio-Beograd na vijestima obznanio kako su došli 'Tuđmanovi oklopni bojovnici' s 300 tenkova i 200 transportera, a tome su dali veliki publicitet i u svojem večernjem dnevniku!“[170] Pripadnici bataljuna iz Vukojevaca su premješteni bliže Osijeku kako bi branili grad, te su tenkovima tukli po položajima neprijatelja u Paulinom Dvoru. Protunapad ipak nije uspješno realiziran, te se bataljun vraća u Koprivnicu, a tehniku ostavljaju 101., 107. i 132. brigadi HV-a. Jedan tenkovski vod upućen je 28. prosinca 1991. u Viroviticu, gdje je trebao popuniti tenkove gorivom i streljivom, te

[167] Isto, 82. i 95.
[168] Isto, 96.
[169] Isto, 97.
[170] Mladen PAVKOVIĆ, *Dok je srca bit će i Croatie*, str. 37.

zatim biti upućen u Staro Petrovo Selo kako bi bio uključen na zapadno-slavonsko bojište. Ipak, po zapovjedi Glavnog stožera HV-a, dio bataljuna podređuje se 101. brigadi i s njima odlazi u Dopsin kod Osijeka. „Na području Dopsina ova se postrojba zadržavala sve do kraja srpnja s izlaskom na prvu liniju Vladislavci – Hrastin – Kanal Vuka.“[171] Postrojba se dolaskom UNPROFOR-a povukla u mjesto Podgorač, odakle je dva puta izašla u obranu Osijeka, a na kraju je završila u Beketincima.[172]

Zapažene rezultate ostvario je i 61. lako artiljerijski divizion protuzračne obrane u sklopu 117. brigade, osnovan 4. listopada 1991. godine. Njihovo prvo djelovanje započelo je prilikom raketiranja Koprivnice 7. listopada. Od tada do zadnje zračne uzbune na području Koprivnice, 3. siječnja 1992., kažu kako su tijekom 35 zračnih uzbuna, u 25 slučajeva letjeli neprijateljski zrakoplovi.[173] U Koprivnici su angažirani u obrani vitalnih objekata, a u svom ratnom putu prošli su bojišta Novske, Lipika, Pakraca, Metkovića, Dubrovnika, Slavonskog Broda i Županje. Tvrde da su srušili 10 zrakoplova i pogodili jedan helikopter.[174]

Unatoč tome što nisam pisao o njima, logistika i intendanska služba bile su itekako važne i korisne za pripadnike 117. brigade, kako bi ona mogla uspješno djelovati.

Veliki doprinos 117. brigadi dao je i njen 3. bataljun iz Križevaca. Nakon što su pripadnici ZNG-a osvojili skladište oružja JNA „Široko Brezje“ 16. rujna 1991. i tako pribavili velike količine naoružanja, dan kasnije JNA je napustila križevačku vojarnu. Postrojba je početkom listopada preustrojena na MPOAD (mješoviti protuoklopni artiljerijski divizion) i 3. bataljun 117. brigade.[175] Svoj ratni put prošli su na terenima Čazme, Novske, Pisarovine i pakračko-lipičkog bojišta gdje su postigli velike uspjehe osvojivši u listopadu 1991. dio sela Obriež i Omanovac, te u prosincu oslobađanjem Kukunjevca i Dobrovca.[176]

Koprivnička vojarna početkom ožujka 1992. postala je Centar za obuku, kada dolazi prva skupina novaka. Koprivnička 117. brigada prestala je aktivno djelovati po zapovjedi predsjednika Franje Tuđmana 30. srpnja 1992. godine. Imala je 42 poginulih branitelja, oko 40 ranjenih i 140 invalida.[177]

[171] Isto, 38.
[172] Isto, 38.
[173] „Lastavice su otišle, a 'Jastrebove' prizemljujemo“, *Gardist*, broj 7, 6. prosinca 1991., str. 9.
[174] „Specijalisti za 'prizemljavanje' neprijateljskih zrakoplova“, *Gardist*, broj 1/20, 3. listopada 1992., str. 5.
[175] „Od Pisarovine do Pakraca“, *Gardist*, broj 15, 28. veljače 1992., str. 5.
[176] „Bez predaha od lipnja do lipnja“, *Gardist*, broj 19, 26. lipnja 1992., str. 2.
[177] „Svi nisu i ne mogu biti zadovoljni“, *Gardist*, broj 3/20, 10. travnja 1993., str 13.

11.3. Služba Informativno-promidžbene djelatnosti koprivničke 117. brigade HV

Osnivanjem 117. brigade Hrvatske vojske, u sklopu nje, svoje je djelovanje započela i služba Informativno-promidžbene djelatnosti (IPD) na čijem je čelu bio časnik Josip Nakić-Alfirević.[178] Njena zadaća bilo je zabilježiti „kamerom i perom" ratni put koprivničke brigade, a jedan od glavnih autora i organizatora bio je koprivnički novinar i branitelj Mladen Pavković.

Svoje djelovanje Pavković je započeo izdavanjem ratnog plakata početkom rujna 1991., koji je pozivao građane na obranu domovine s naslovom „Hrvatska vas zove! (Croatia needs you now!)". Na plakatu se nalazila slika koprivničkih branitelja, na čelu sa Zvonkom Panduričem Stricom.[179] Plakat je tiskan u koprivničkoj tiskari u 2000 primjeraka, a kasnije i u Osijeku u 1500 primjeraka.[180]

Krajem listopada dogovara se sa zapovjednikom IPD službe Josipom Nakićom-Alfirevićem o izlaženju vojnog lista 117. brigade. List je nosio naziv „*Gardist* – glasilo vojne pošte 2139 Koprivnica". Bio je to prvi vojni list u Hrvatskoj, a pisao je o ratnom putu koprivničke 117. brigade. Prvi broj izašao je 25. listopada 1991. godine, a tiskan je u nakladi od 1500 primjeraka.[181] Glavni urednik bio je Mladen Pavković, dok se za grafički dizajn i fotografije u početku ponajviše pobrinuo Vladimir Kostjuk, također pripadnik 117. brigade. Tiskanje svih brojeva platila je „Podravka".[182] Osim ratnih izvješća i intervjua s pripadnicima brigade, koliko se tada smjelo javno objaviti informacije, u listu su se mogli pronaći i ratni dnevnik, pjesme koprivničkih pjesnika, poruke čitalaca, karikature, crteži, rubrika za vjernike i slično. U sedmom broju „Gardista" pod nazivom „Budite uz nas" upućeno je otvoreno pismo svijetu gdje su se naglasile strahote srpske agresije. Pismo je objavljeno na hrvatskom i engleskom jeziku.[183] List je redovito izlazio petkom, sve do 14. kolovoza 1992. Već tijekom 1992. izlazi rijeđe u izadnju dvobroja. Zadnja dva dvobroja izašla su u travnju i srpnju 1993. godine.

U organizaciji lista, 31. listopada 1991. otvorena je humanitarna ratna izložba crteža slikara Josipa Gregurića, koji je kreirao zahvalnice, grb brigade i slično. „Prihod od prodaje

[178] Mladen PAVKOVIĆ, *Istinom protiv sile ili kako se stvarala jedna ratna IPD-e služba*, Klub pripadnika Hrvatske vojske – 117. brigade Koprivnica, Koprivnica, 1994., str. 5.
[179] *Plakat kao poziv*, Glas Podravine i Prigorja, broj 28., 16. srpnja 1999., str. 15.
[180] Mladen PAVKOVIĆ, *Istinom protiv sile*, str. 15.
[181] Isto, 17.
[182] Isto, 43.
[183] Isto, 50.

poklonio je za kupnju odjeće pripadnika ovdašnjeg ZNG-a!“[184] List je također, među prvima u Hrvatskoj vojsci, organizirao u vojarni služenje Svete mise, koju je 10. studenog predvodio velečasni Silvije Brezovački.[185]

Zbog čestih dezinformacija koje su kružile Koprivnicom o stanju branitelja na bojištima, IPD služba u svojim je prostorijama otvorila broj brzoglasa gdje su se mogle dobiti informacije, a nerijetko se vijesti demantiralo i putem lokalne radio-postaje.[186] „IPD služba organizirala (je) i dostavu pošte na relaciji: prva crta obrane – Koprivnica!“[187]

U suradnji sa Radio-Koprivnicom, 2. studenog emitirana je prva emisija Vojne pošte 2139, s nazivom „Pozdrav braniteljima domovine gdje god se nalazili“, a njen urednik bio je Pavković. „Emitirali smo isključivo hrvatske rodoljubne pjesme, pripremali reportaže o našim braniteljima, omogućili slušateljima da pozdrave nekog od svojih u ZNG-u, itd.“ [188]

U prosincu 1991. godine, Vladimir Kostjuk izradio je plakat za Općinski stožer Narodne zaštite, također pod motom „Hrvatska vas zove“.[189] Tog mjeseca će također među prvima u Hrvatskoj vojsci, IPD služba izdati vojničke zidne i džepne kalendare, te čestitke za Božićne i novogodišnje blagdane.[190] Kostjuk je kasnije s Nenadom Marincom izradio i prvi plakat protuzračne obrane u Hrvatskoj vojsci.[191]

Prva ratna izložba u Koprivnici pod nazivom „Slike rata“, autora Vladimira Kostjuka i Mladena Pavkovića, otvorena je 11. siječnja 1992. godine. Na otvorenju je bilo najmanje 500 posjetitelja. „Predstavili smo veliki broj ratnih fotografija, a i dio krila jednog četničkog zrakoplova kojeg su srušili naši iz PZO-a. To je bio poglavito zanimljiv eksponat, koji je privukao veliku pažnju.“[192] Organizatori izložbe bili su list Gardist i Muzej grada Koprivnice, a izložba je i medijski bila dobro popraćena. Na izložbi je bila prisutna delegacija Hrvatske gospodarske komore, koja je odlučila organizirati otvorenje izložbe i u Zagrebu, u svojim prostorijama. To se dogodilo u veljači, a izložbu je posjetilo i razgledalo tadašnje vrhovništvo

[184] Isto, 43.
[185] Isto, 46.
[186] Isto, 49.
[187] Isto, 51.
[188] Isto, 43.
[189] Isto, 50.
[190] Isto, 50.
[191] Isto, 89.
[192] Isto, 55.

Republike Hrvatske, odnsno predsjednik dr. Franjo Tuđman, „dr. Franjo Gregurić, dr. Žarko Domljan, Stjepan Sulimanac, Vladimir Šeks, Luka Bebić, Slavko Degoricija i drugi.“[193]

Prva izložba ratnih karikatura u Koprivnici, karikaturista Branka Dolenca, održana je 31. siječnja 1992. godine u predvorju „Podravske banke“. „Sav prihod od prodaje radova bio je namijenjen djeci poginulih pripadnika 117. brigade.“[194]

U koprivničkoj vojarni, 1. veljače 1992. u organizaciji lista „Gardist“ održan je prvi likovni susret pod nazivom „Tragom zemlje“, na kojem su se pojavili brojni poznati slikari. „Skupljeno je stotinjak slika i skulptura, čija je vrijednost prema nekim proračunima (na domaćem tržištu) nadmašila 60.000 DEM! Svi poklonjeni radovi postali su vlasništvo slavne 117. brigade.“[195] List je u suradnji sa Muzejom grada Koprivnice, 7. ožujka ponovno organizirao izložbu u Muzeju, a posjetio ju je i Branimir Glavaš, tada zapovjednik obrane grada Osijeka. „Po riječima likovnih kritičara, bila je to jedna od najboljih i najzanimljivijih postava u ovom prostoru.“[196]

U svibnju 1992. povodom osnivanja Klub pripadnika Hrvatske vojske – 117. brigade, otvorena je izložba fotografija „Ratni dani“ u organizaciji lista „Gardist“, u Domu Hrvatske vojske (nekad Dom JNA).[197]

Na području vojarne, krajem svibnja u organizaciji IPD službe otkriveno je spomen-obilježje „Križ života“, posvećeno poginulim borcima brigade.[198]

Povodom Dana državnosti (tada 30. svibnja) u prostorijama vojarne, IPD služba organizirala je „primanje za svu djecu poginulih i ranjenih boraca naše brigade. Uručeni su im poklon-paketi, a upriličen je i prigodan kulturno-zabavni program.“[199]

U ljeto 1992., Mladen Pavković izdao je knjigu „Živjela Hrvatska s Hrvatskom na čelu“ u kojoj su se nalazile rodoljubne pjesme pjesnika iz koprivničkog kraja. Nakladnici su bili „Klub pripadnika HV – 117. brigade“ i „Kulturno umjetničko društvo Podravka“, a sav prihod poklonjen je u humanitarne svrhe.[200]

[193] Isto, 58.
[194] Isto, 57.
[195] Isto, 58.
[196] Isto, 88.
[197] Isto, 89.
[198] Isto, 90.
[199] Isto, 91.
[200] Isto, 55.

U Puli je krajem lipnja 1992. održana manifestacija „Rat-gospodarstvo-kultura“ u organizaciji IPD službe. „Želja nam je bila da se i u dalekoj Puli upoznaju s doprinosom 117. brigade i koprivničkog kraja u Domovinskom ratu. Poglavito smo nastojali istaknuti 'Podravku'.“[201]

Nakon što je 117. brigada ukinuta krajem srpnja 1992., IPD služba nastavila je svoje djelovanje. Zahvaljujući „Podravci“ objavljena je knjiga „Hrvatski vitezovi domovinskog rata“ koja sadrži biografije i fotografije poginulih koprivničkih branitelja. IPD služba dala je i ideju o „osnivanju prvog Muzeja domovinskog rata, što će u prostorijama Muzeja grada biti otvoren tijekom 1994. godine.“[202]

[201] Isto, 92.
[202] Isto, 94.

12. 145. taktička grupa „Jastrebi“ u obrani Bosanskog Broda

Nakon raspuštanja koprivničke 117. brigade HV-a krajem srpnja, osniva se 145. taktička (borbena) grupa „Jastrebi“ u sklopu 104. brigade HV-a iz Varaždina. Ta koprivnička taktička grupa na području Posavine djeluje kao samostalna bojna, a na bojištu surađuju sa 145. brigadom HV-a iz Dubrave.[203]

12.1. Stanje na bojištu oko Bosanskog Broda do dolaska „Jastreba“

Rat se na području Bosanske Posavine vodio gotovo čitavu 1992. godinu, a velike bitke vodile su se na podučju Bosanskog Broda, Dervente, Doboja, Modriče i Odžaka. Na tom području stanovništvo je bilo etnički izmješano i niti jedan narod nije imao izrazitu većinu. Bosanska Posavina bila je do sredine svibnja 1992. zona djelovanja Tuzlanskog korpusa JNA. Korpus je početkom godine imao 6785 ljudi.[204] Dijelovi stanovništva počinju se naoružavati u ljeto i jesen 1991. Do sredine lipnja 1992. osnivaju se brigade HVO-a (Hrvatsko vijeće obrane) po teritorijalnom ustroju, kojima će zapovjedati Operativna grupa *Istočna Posavina* osnovana u studenom 1991. od strane zapovjedništva HV-a, sa ciljem obrane Slavonskog Broda u slučaju napada iz Bosanske Posavine.

Rat u Bosanskoj Posavini počeo je početkom ožujka 1993. u Bosanskom Brodu, nakon što su Srbi proglasili vlastitu općinu u Bosanskom Brodu u naseljima s većinom Srba, ali i u dijelovima u kojima nisu bili većina. Zauzevši vitalne objekte u gradu, došlo je do prvih sukoba, koje su Hrvati uspješno odbili.[205] Nakon kratkotrajnog primirja, krajem ožujka rat se nastavio i zahvatio hrvatski dio. Slavonski Brod od tada je granatiran gotovo svakodnevno do listopada, odnosno pada Bosanskog Broda. Jedna od glavnih meta srpskih napada bio je most između dva Broda. JNA, s pojačanjima dovedenim iz Srbije, pojačava napade prema Bosanskom Brodu te do svibnja zauzima okolna sela Gornje i Donje Kolibe i Kričanovo.[206]

Tijekom svibnja, hrvatske snage OG *Istočna Posavina* oslobađaju prometnicu Bosanski Brod – Derventa, odnosno sela „Žeravac, Lužane, Žeravečki Potok, Zborište, dio Unke i dio Gornjih Koliba.“[207] U drugoj polovici svibnja OG Istočna Posavina po nalogu Glavnog stožera HV-a vrši preustroj. U njezin su sastav ušle tri slavonskobrodske brigade HV-a, 3. bataljun 3. brigade ZNG-a te postrojbe HVO Bosanski Brod, Derventa, Odžak i

[203] Antun KREŠIĆ, *145. brigada Hrvatske vojske*, Reprocolor, Zagreb, 2011., str. 148.
[204] Davor MARIJAN, *Domovinski rat*, str. 241.
[205] Isto, 242.
[206] Isto, 243.
[207] Isto, 244.

Modriča. Do kraja mjeseca hrvatske snage u teškim borbama uspjele su zauzeti i Modriču. Unatoč uspjehu, Hrvatska će biti prozvana od strane Vijeća sigurnosti UN-a zbog angažmana svojih snaga u Bosni i Hercegovini.

U lipnju, snage Vojske Republike Srpske (VRS) rade na planiranju vraćanja zauzetih dijelova Posavine. Uz lokalne postrojbe dovode i snage 1. krajiškog korpusa s okupiranog područja Hrvatske. Formiraju četiri taktičke grupe, svaka sa zadatkom oslobađanja svog zadanog područja. Treća taktička grupa (TG-3) dobila je zadatak napada na pravac Kulina – Cer – Derventa – Bosanski Brod. „Sastojala se od Komande, brigade Osinja, Krnjinske brigade, brigade Vučjak, bataljuna 16. krajiške motorizirane brigade, 1. bataljuna 11. partizanske brigade, čete tenkova iz Doboja i divizijuna haubica 122 mm.“[208] U to vrijeme hrvatske snage uglavnom miruju i pojačavaju se s nekoliko tenkova i manjim sastavima topništva.

VRS operacijom „Koridor“ kreće u vraćanje posavskog područja. Angažirano je ukupno oko 40 000 ljudi, a oko 20 000 izravno za proboj koridora. Operacija je podijeljena u tri etape. U prvoj etapi od 24.6.1992. do 4.7.1992., TG-3 počela je napad 25. lipnja na pravcu Komarica – Derventa – Bosanski Brod i zauzela Maloševac, Tomasovo i Majića brdo. Hrvatske snage doživjele su gubitke te se dio njih povlači preko Save. TG-3 do kraja prve etape osvojila je Modran, zauzela Kukavice južno od Dervente, zauzela Plehan i Rabić i time dosegla dominantne položaje oko Dervente, da bi 4. srpnja zauzela i Derventu, što je označilo kraj etape.[209] OG *Istočna Posavina* počinje se suočavati s problemom dovođenja postrojba HV-a koje nisu željele ratovati u BiH.

VRS je za drugu etapu prikupila 54 660 ljudi, dok su hrvatske i muslimanske snage brojale oko 20 000 ljudi. Etapa je počela 6. srpnja 1992. „Na pravcu Derventa – Bosanski Brod branile su se hrvatske snage iz nekoliko postrojba: satnija 108. brigade HV-a, dijelovi 157. brigade HV-a, bataljun 127. brigade HV-a, satnija 124. brigade HV-a, dvije satnije 109. brigade HV-a, ojačana satnija 2. brigade ZNG-a, vod 136. brigade HV-a, dijelovi 101. i 103. brigade HVO-a, 63. laki artiljerijsko-raketni divizijun PZO, 37. inženjerijsko-pontonirski bataljun i Odred Riječne ratne flotile *Sava*.“[210] Višestruko brojnija TG-3 započela je napad prema Bijelom Brdu 9. srpnja, a 10. srpnja presjekla put Žeravac – Donji Višnjik. Hrvatska obrana postaje destabilizirana, te dolazi do povlačenja s bojišta. TG-3 je na završetku druge

[208] Isto, 246.
[209] Isto, 250.
[210] Isto, 252.

etape 20. srpnja uspjela zauzeti Babino brdo, Begluke i Gradac.[211] OG *Istočna Posavina* ponovno piše zapovijedi za ulazak snaga u Bosansku Posavinu. Do realizacije nije došlo, a snage koje su došle na teren, značajno su kasnile i došle u nepotpunom sastavu.

12.2. „Jasterbi“ u obrani Bosanskog Broda

U drugoj polovici srpnja na bosanskobrodsko-derventskom dijelu bojišta hrvatske snage broje 2831 pripadnika HV-a, „od čega 1990 ljudi iz 10 samostalnih pješačkih postrojbi, a ostatak iz topničkih i protuzrakoplovnih sastava.“[212] Među tom skupinom samostalnih pješačkih postrojbi, 19. srpnja dolazi i 145. taktička grupa „Jastrebi“ na čelu sa zapovjednikom Željkom Capićem. Grupu su činili isključivo dragovoljci, a kroz nju je prošlo više od 150 ljudi. Stožer im se nalazio u Zborištu, dvadesetak kilometara od Bosanskog Broda, a nakon njegovog pada u Novom Selu.

TG-3 je od 17. srpnja glavna napadna snaga VRS i broji od 6 do 12 tisuća ljudi. Hrvatske snage su vršile pritisak na „TG-3 na dijelu Zborište – zaselak Plavišić i na mostu na Obodnom kanalu kod Unke“[213] u razdoblju od 23. do 25. srpnja. TG-3 angažira dio Komande Operativne grupe *Doboj* kako bi stabilizirala položaj. Hrvatske snage u napadu izvedenom 6. kolovoza posljednji put ozbiljno pokušavaju napraviti preokret na bojištu, no TG-3 je uspjela zadržati sve položaje. Nakon osvajanja Kostreša TG-3 je 27. kolovoza zauzela Bijelo Brdo. Hrvatske snage pokušat će vratiti te položaje, no TG-3 uz velike napore uspjeva ih obraniti. Tijekom rujna TG-3 zauzima Gornju i Donju Baricu. General Talić 24. rujna izdvojio je 327. mtbr (motoriziranu brigadu) iz sastava TG-3 te joj podredio „11. pješačku brigadu, bataljun 6. lpbr (lake pješačke brigade) i snage Milicije i Vojne policije“[214] s ciljem zauzimanja Potočana i Koraća i izbijanja na prometnicu Koraće – Novo Selo. Ostatak snaga TG-3 imao je zadatak zauzimanja Bosanskog Broda. Hrvatske snage tijekom rujna imaju velike gubitke, a ponovno dolazi i do samovoljnih povlačenja s bojišta.

Krajem rujna, linija hrvatske obrane sve više se povlačila prema Bosanskom Brodu. Hrvatske snage imale su oko 2500 ljudi, dok je nasuprot njima VRS imala gotovo 20 000 ljudi. TG-3 krenula je 30. rujna u intenzivne napade prema Bosanskom Brodu. Borbena skupina ustrojena od oklopništva i Brodskog bataljuna preko Zborišta kreće na pravac Gornje Kolibe – Donje Kolibe – Kričanovo, te tijekom dana zauzimaju Kolibe. S tog pravca zbog

[211] Isto, 252.
[212] Isto, 253.
[213] Isto, 254.
[214] Isto, 255.

pretrpljenih gubitaka povlači se 4. bojna 108. brigade HV-a, a s djela obrane Zborišta povukla se satnija 101. brigade HVO-a.[215]

Mladen Pavković, autor knjige „Dnevnik pakla“, bio je novinar i jedan od pripadnika 145. taktičke grupe. S njom dolazi na bosanskobrodsko bojište 1. listopada, te se smještaju u Novo Selo odakle brane Bosanski Brod. U svojoj knjizi napisao je doživljaje i situaciju koja se odvijala zadnjih dana prije pada grada. Do tada su „Jastrebi“ imali jednog poginulog, 15 ranjenih i jednog nestalog pripadnika.[216] Prema članku iz Večernjeg lista od 3. listopada 1992. možemo vidjeti koliko snažno su Bosanski Brod i okolna sela bili izloženi neprijateljskom napadu: „U Bosanskom Brodu prekjučer je oglašeno šest općih opasnosti, a na grad je palo oko 30 razornih projektila. Razaranja nisu pošteđena ni sela: na Kolibe je palo oko 200 granata, na Novo Selo oko 30, a na Korače više od 150 granata.“[217] S crte obrane u Zborištu povlači se borbena skupina 109. brigade HV-a, a na njen položaj uvedena je satnija 2. brigade ZNG-a. Dio satnije će TG-3 2. listopada potisnuti na pravac Novo Selo – Zborište. Tog dana, zamjenik zapovjednika 145. taktičke grupe, Midhat Srabović, sa ostalim zapovjednicima vodova krenuo je u traženje puta za povlačenje, u slučaju ako će biti potrebno.[218]

U subotu, 3. listopada, po Novom Selu ponovno djeluju jaki tenkovski i minobacački napadi. Ranjena su trojica pripadnika „Jastreba“. Borci očekaju obećano pojačanje koje ne stiže.[219] Hrvatske snage ne uspjevaju zatvoriti prostor na širem području Zborišta. Iz Slavonije kao pojačanje dolazi samo TG-123, dok je TG-132 odbila prijeći Savu.[220] U nedjelju, 4. listopada još intenzivniji napad na Bosanski Brod. Prema pisanju Večernjeg lista 6. listopada 1992.: „Četnici su nemilosrdno gađali stambene i gospodarske zgrade, čak devet puta bila je oglašena opća opasnost, a na uže područje grada palo je oko 50 projektila, među kojima i znatan broj zapaljivih. Granate su nekontrolirano padale po cijelom gradu i okolnim selima nanoseći nove štete. Poginule su dvije osobe. U tijeku nedjelje na Novo Selo palo je više od tisuću projektila, na Korače više od 700, na Kolibe oko stotinu, a na Šijekovac oko 60 granata.“[221] Hrvatske snage se povlače, dok VRS radi pomake na pravcu Zborište – Bjelaš i šire područje Gornjih Koliba. U ponedjeljak, 5. listopada na crti obrane ostala je samo skupina

[215] Isto, 256.
[216] Mladen PAVKOVIĆ, *Dnevnik pakla ili 135 sati pada Bosanskog Broda*, Klub pripadnika Hrvatske vojske – 117. brigade Koprivnica i Udruga hrvatskih dragovoljaca domovinskog rata – Podružnica Koprivnica, Koprivnica, 1994., str. 30.
[217] Isto, 22.
[218] Isto, 44.
[219] Isto, 50. i 52.
[220] Davor MARIJAN, *Domovinski rat*, str. 256.
[221] Mladen PAVKOVIĆ, *Dnevnik pakla*, str. 62.

101. brigade HVO-a. VRS je zauzela Kričanovo, Gornje i Donje Kolibe. Hrvatske snage napuštaju položaje, a o tome razmišljaju i Koprivničanci, jer im ne stiže nikakva zamjena.

Idućeg dana gotovo sve hrvatske snage napuštaju položaje, te se povlače preko Save. Zbog nedolaska obećanog pojačanja, isto odlučuju i Koprivničanci. Snage neprijateljske TG-3 došle su do mosta na Savi. Toga utorka, 6. listopada, pao je Bosanski Brod. Sljedeći dan, sve snage TG-3 izbile su na Savu. Sa 47 dana zakašnjenja završena je treća etapa operacije *Koridor*. Srpske su snage odnijele pobjedu zahvaljujući brojčanoj i tehničkoj premoći.

U svibnju 1993. godine „Jastrebi" ulaze u sastav 145. brigade HV-a, a zapovjednik im je Pero Šaš. Potkraj svibnja postrojba odlazi s oraškog ratišta i smješta se u obučni centar „Zelengaj" gdje djeluje kao pričuva Zbornog područja Osijek.[222] Grupa je imala devet poginulih boraca.

[222] Antun KREŠIĆ, *145. brigada Hrvatske vojske*, str. 142.

13. Crveni križ Koprivnice 1991. i 1992. godine

U vrijeme napada JNA na Sloveniju, Crveni križ u Koprivnici počeo je dežurati 24 sata dnevno. Davao je podatke roditeljima i najbližima vojnika koji su se ondje nalazili na služenju vojnog roka. Zabilježeno je 41 traženje, a ukupno je „Crveni križ putem brzoglasa posredovao u više od 230 slučajeva“.[223] Također su se mnogi roditelji raspitivali o njihovim sinovima koji su bili smješteni u koprivničkoj vojarni „Jože Vlahović“. Crveni križ je organizirao susrete roditelje i vojnika, a do rujna ih je bilo četiri. Uz redovne zaposlenike sve više počeli su dežurati i volonteri, a zaposleni su dežurali i kod kuće. Ukupno je 1991. godine zabilježeno 4.080 sati dežurstva.[224] Nakon što su vojnici JNA počeli bježati iz vojarne, Crveni križ osnovao je početkom rujna Prihvatilište, te vojnicima pomagao u nabavci odjeće, obuće, hrane i drugih potrepština, a pojedincima je organiziran i prijevoz do Zagreba. Kroz prihvatilište ukupno je prošlo 314 osoba.[225]

Sve većim širenjem rata na teritoriju Hrvatske, u Koprivnicu stižu prvi prognanici iz Siska, Petrinje, Vukovara i Belog Manastira. Crveni križ pobrinuo se za njihovu prehranu i smještaj. Oni koji su imali rodbinu i prijatelje smještavani su kod njih, a ostali u sela Gotalovo i Starigrad blizu Koprivnice.[226] Sve veći konvoji kasnije će pristizati iz slavonskih sela zahvaćenih ratom. Izvršno vijeće Skupštine općine Koprivnica osnovalo je *Odbor za zbrinjavanje prognanika* koji će biti smješteni u selima u okolici grada. Crveni križ organizirao je prijevoz i pratnju konvoja za prognanike koji su samo prolazili kroz Koprivnicu, pomažući im u opskrbi hranom i vodom, kupovanjem željezničkih i autobusnih karata i sl. „Procijenjuje se da je na ovaj način od strane Općinskog Crvenog križa pomognuto više od 8.000 ljudi!“[227] U organizaciji CK osnovana je i *Služba traženja razdvojenih obitelji*, koja je pomagala u njihovom traženju, ali i prosljeđivanju obiteljskih poruka.

Tijekom 1992. godine stižu i prve izbjeglice iz ratom zahvaćene Bosne i Hercegovine. „Najviše ih je došlo iz Modriče, Odžaka, Dervente...“[228], a te godine ukupno je evidentirano 3.900 izbjeglica. Crveni križ je također pomagao u slanju obiteljskih poruka i pronalaženju obitelji izbjeglica iz Bosne i Hercegovine. Organizacija se držala Ženevske konvencije, posebno u odnosu prema pripadnicima neprijateljske vojske. „Svim tim osobama pružena je

[223] Mladen PAVKOVIĆ, *Dok je srca bit će i Croatie*, str. 131.
[224] Isto, 131.
[225] Isto, 132.
[226] Isto, 132.
[227] Isto, 132.
[228] Isto, 133.

zaštita njihove osobne sigurnosti (neobjavljivanje podataka), pružanje zdravstvene zaštite, osnovnih higijenskih uvjeta, osnovnih uvjeta prehrane, zbrinjavanja, smještavanja, itd.“[229] U pomoć prognanicima i izbjeglicama uključili su se i razni donatori, ponajprije koprivnička prehrambena industrija „Podravka“, ali i mnogi građani. „Tijekom 1991. i 1992. ukupno je prikupljeno 1.143.160 kilograma prehrambenih proizvoda. Vrijednost prikupljenih i raspodijeljenih artikala je iznosila 234.120.012 tadašnjih dinara. Higijenskih potrepština prikupljeno je 43.620 kilograma, nove odjeće 12.600, a stare 93.000. Lijekova je prikupljeno 18.630 kilograma. Crveni križ je tih godina uspio nabaviti i 44 komada namještaja (kreveta, ormara, stolova i dr.), 3.536 deka, 1.360 spužvi, itd.“[230]

U hotelu „Podravina“ 5. rujna 1991. godine iz sela Četekovac, u sastavu općine Mikleuš u Virovitičko-podravskoj županiji, smješteno je 85 izbjeglica. Nakon okupacije Vukovara, 22. studenog stigla je skupina od 85 Vukovaraca. U hotelu su poseban kat imali i vojnici koji su pobjegli iz koprivničke vojarne i tamo se skrivali.[231]

[229] Isto, 133.
[230] Isto, 133.
[231] Isto, 134.

14. Podravka u Domovinskom ratu 1991. i 1992. godine

Jedna od vodećih prehrambenih industrija u SFRJ i Republici Hrvatskoj bila je koprivnička „Podravka“, koja je i danas najpoznatija prema jednom od svojih proizvoda, začinu „Vegeti“. Osim prehrambenih proizvoda, proizvodila je i farmaceutske proizvode u svojoj podružnici „Belupo“. „Podravka“ je zbog svoje važnosti bila objekt od posebnog društvenog interesa za općinu i regiju. Zbog toga je već krajem 1990. godine uvela pojačane mjere osiguranja i čuvanja poduzeća.[232]

Nakon masakra hrvatskih policajaca u Borovu Selu, 2. svibnja 1991. godine, industrija se aktivno uključuje novčano pomažući obiteljima žrtava.[233] Prema izvješću „*Pomoć izbjeglicama u proizvodima 'Podravke'*“ datiranom 12. studenog 1991. godine, možemo vidjeti da se odmah na početku rata uključila u pružanje nekog oblika pomoći, odnosno 2. travnja kad šalje prehrambene proizvode u „Karitas Janjevo“ na Kosovu. Također se može vidjeti da je u tom razdoblju pomoć slana u mjesta zahvaćena ratom diljem Hrvatske, od Dalmacije do Slavonije. Do navedenog datuma ukupna je pomoć iznosila 70.578.646 HDR (hrvatskih dinara).[234]

U intervjuu za vojni list „Gardist“ s generalnim direktorom „Podravke“ Zvonimirom Majdančićem saznajemo kako je rat smanjio tržište, a samim time i proizvodnju industrije. Neke su Podravkine tvornice već bile zahvaćene ratom, poput „Studenca“ u Lipiku koji je bio toliko razrušen da više nije mogao nastaviti s radom. Tvornica „Segestica“ u Sisku radila je u jednoj smjeni.[235]

„Podravka“ je pružila pomoć koprivničkom ZNG-u od njegovog samog osnutka, Crvenom križu prilikom zbrinjavanja prognanika u ogromnim količinama prehrambenih i drugih proizvoda[236], a u izbjeglički centar u Nagyatadu (Mađarska) slala je pomoć u obliku prehrane ili pokrivača.[237]

Saborski zastupnik dr. Ante Kutle koji je došao u Koprivnicu na svečano otvaranje izložbe „Slike rata“ početkom 1992. godine, rekao je „da kad bi se samo zbrojili kamioni

[232] „Pomažu i pomagat će“, *Gardist*, broj 4/20, 9. srpnja 1993., str. 10.
[233] Isto, 10.
[234] Mladen PAVKOVIĆ, *Srcem protiv čelika: Iz povijesti ratnog Kriznog štaba Općine Koprivnica*, str. 84.
[235] „Nismo stručnjaci za obranu“, *Gardist*, broj 3, 8. studenoga 1991., str. 4.
[236] Mladen PAVKOVIĆ, *Dok je srca bit će i Croatie*, 133.
[237] Isto, 81. i 87.

hrane što su iz 'Podravke' otišli za prognane i Hrvatsku vojsku bio bi to dostatan doprinos Koprivnice i Podravine u domovinskom ratu.“[238]

Predsjednik Franjo Tuđman posjetio je Koprivnicu i „Podravku“ 12. svibnja 1992. godine gdje ga je njen tadašnji direktor Zvonimir Majdančić upoznao s doprinosom tvrtke u ratu.[239] „'Podravka' je među prvima slala velike količine prehrambenih i drugih proizvoda Hrvatskoj vojsci, a još od sredine prošle godine uvela je i namjensku proizvodnju - posebne hrane za naše branitelje.“[240]

Prema dokumentu „*Pregled ostvarenih rashoda fonda za zaštitu građana i naselja općine Koprivnica u 1992. godini*“ možemo vidjeti da je „Podravka“ slala humanitarnu pomoć za Herceg Bosnu, tiskala blokove za izdavanje kruha prognanicima te pomagala u prehrambenim proizvodima za potrebe HV (u ovom slučaju HVO Gradačac).[241]

„*Izvješće o sredstvima fonda za zaštitu građana i naselja općine Koprivnica od 27. kolovoza 1991. godine do 7. lipnja 1993. godine*“ pokazuje da je „Podravka“, od ukupno uplaćenih prihoda - 13.006.376 HRD, uplatila 56,1%, odnosno 7.300.000 HRD.[242]

Direktor Zvonimir Majdančić je rekao da je u razdoblju od 2. travnja 1991. do kraja svibnja 1993., preračunato u DEM (nekadašnje njemačke marke), vrijednost humanitarne pomoći koju je „Podravka“ poslala iznosila 18, 2 milijuna. „Od toga smo dali u Hrvatsku 11,3 milijuna, u BiH 6,8 itd.“[243] U istom intervjuu rekao je: „Godišnji ukupni prihod 'Podravke' je oko 500-600 milijuna DEM, a mi smo dosad, kao što rekoh, u dvije godine dali nešto više od 18 milijuna DEM pomoći. Možete i sami izračunati koliki je to postotak. Ta pomoć je sigurno značajna, ali mi zbog nje nećemo propasti. Naša je dužnost da pomažemo. I pomagat ćemo!“[244]

Osim u novčanoj i materijalnoj pomoći, „Podravka“ je veliki doprinos dala i svojim ljudstvom. U ratnim sukobima do travnja 1993. godine, sudjelovalo je preko 1000 djelatnika, od čega je 16 poginulo, a oko 40 ih je teže ili lakše ranjeno. Pomoć je pružila i svojom Socijalnom službom koja je pomagala braniteljima, posebno ranjenima i invalidima, da se

[238] „Zagreb nije zaboravio Koprivnicu“, *Gardist*, broj 11, 17. siječnja 1992., str. 3.
[239] Mladen PAVKOVIĆ, *Istinom protiv sile*, str. 90.
[240] „Zahvala 'Podravki'“, *Gardist*, broj 18, 15. svibnja 1992., str. 7.
[241] Mladen PAVKOVIĆ, *Srcem protiv čelika: Iz povijesti ratnog Kriznog štaba Općine Koprivnica*, 91.-93.
[242] Isto, 97.
[243] „Pomažu i pomagat će“, *Gardist*, broj 4/20, 9. srpnja 1993., str. 11.
[244] Isto, 11.

zaposle u poduzeću. U akciji „Spasite djecu Hrvatske“ pružila je novčanu pomoć djeci branitelja u iznosu od 60.000 USD (američkih dolara).[245]

„Podravka“ je svoj doprinos dala i u sportu. Ženski rukometni klub „Podravka“ bio je jedan od najboljih hrvatskih klubova u SFRJ. Rukometašice su u sezoni 1991. godine uspjele doći do finala Kupa Jugoslavije, a osvojeno drugo mjesto omogućilo im je sudjelovanje u europskom Kupu kupova.[246] Zbog rata, europski savez im nije dozvolio da domaće utakmice igraju u Hrvatskoj, već su nastupile na Cipru, u Belgiji i Mađarskoj. Na utakmici u Cipru Podravkine su rukometašice razvile hrvatski barjak. „Od značaja je to bilo baš na Cipru, koji je sedamdesetih godina doživio agresiju sličnu kao i mi, samo od Turaka, radi čega su naše športašice imale susrete i s pripadnicima mirovnih snaga Ujedinjenih nacija, kojih još tada u Hrvatskoj nije bilo.“[247] U Belgiji je „osim barjaka razvijen i transparent 'STOP THE WAR IN CROATIA' i kada su naše športašice zapjevale tu pjesmu, priključile su im se i domaće igračice i cijelo gledalište.“[248] Na taj način, rukometašice su dale svoj doprinos kao hrvatske ambasadorice.

Osim Podravke, u ratu su doprinos dale i koprivnička poduzeća „Bilokalnik“, „POMKA - Podravska modna konfekcija“, „Podravska banka“ i druge, bilo davanjem svojih vozila, šivanjem uniforma, pomaganjem u popravku i proizvodnji naoružanja i slično.

[245] „Nitko kao 'Podravka'“, *Gardist*, broj 3/20, 10. travnja 1993., str. 4.
[246] http://www.rk-podravka.hr/o-klubu/povijest.html (20.6.2017)
[247] Mladen PAVKOVIĆ, *Dok je srca bit će i Croatie*, str. 138.
[248] Isto, 138.

15. Zaključak

Kao što možemo vidjeti, Koprivnica se nalazi na strateški važnom području. Padom Koprivnice, ugrožen bi bio i velik dio sjeverne Hrvatske. Koprivničanci su već na početku opasnosti od oružanih sukoba počeli stražariti oko vitalnih objekata u gradu. Početkom oružanih sukoba, mnogi se prijavljuju u redove policije, Narodne zaštite ili ZNG-a, kako bi branili grad, a odlaze i na druga, ratom ugrožena područja. Nakon što je prošla opasnost za Koprivnicu, odlaskom JNA, mnogi branitelji otišli su na druga bojišta. Govorili su kako se ondje brani Hrvatska, ali i Koprivnica. Zajedno sa ostalim brigadama Hrvatske vojske i snagama policije, spriječili su velikosrpsku ideju o stvaranju „Velike Srbije“ i presjecanje Republike Hrvatske na području zapadne Slavonije. Iako je Koprivnica dala vlastitu 117. brigadu, mnogi Koprivničanci sudjelovali su kroz druge brigade u ratu diljem Hrvatske, od Slavonije do Dubrovnika. Mnoga koprivnička poduzeća i institucije pripomogle su koliko su mogle vlastitim sredstvima. Posebno treba istaknuti „Podravku“ koja se u rat uključila od samog početka, pobrinula se za prehranjivanje Hrvatske vojske, zbrinjavanje izbjeglica, davanjem razne opreme i transporta. Svojim doprinosom, Koprivnica je imala pozitivnu ulogu u vrijeme stvaranja hrvatske samostalnosti.

16. Literatura

Brozović, L. 1978., *Građa za povijest Koprivnice*, Muzej grada Koprivnice, Koprivnica

Crkvenčić-Bojić, J. 1992, *Popis stanovništva, domaćinstava, stanova i poljoprivrednih gospodarstava; 31. ožujka 1991; stanovništvo prema narodnosti po naseljima*, Republički zavod za statistiku Republike Hrvatske, Zagreb

Despot, Z. 2013., *Vrijeme zločina – Novi prilozi za povijest koprivničke Podravine 1941. – 1948.*, 2. Izdanje, Despot Infinitus d.o.o., Zagreb

Krešić, A. 2011., *145. brigada Hrvatske vojske*, Reprocolor, Zagreb

Marijan, D. 2016., *Domovinski rat*, Despot infinitus; Hrvatski institut za povijest, Zagreb

Mioč, M. 1997., *Hrvatska demokratska zajednica u Koprivnici 1990. – 1993.*, Osnivači HDZ-a u Koprivnici, Koprivnica

Najman D., Posilović I., Dujić M., 2002., *Narodna zaštita u domovinskom ratu*, Udruga dragovoljaca Narodne zaštite Domovinskog rata, Zagreb

Pavković, M. 1994, *Dnevnik pakla ili 135 sati pada Bosanskog Broda*, Klub pripadnika Hrvatske vojske – 117. brigade Koprivnica; Udruga hrvatskih dragovoljaca domovinskog rata – Podružnica Koprivnica, Koprivnica

Pavković, M. 1995., *Dok je srca bit će i Croatie*, Klub pripadnika Hrvatske vojske – 117. brigade Koprivnica, Koprivnica

Pavković, M., 1994., *Istinom protiv sile ili kako se stvarala jedna ratna IPD-e služba*, Klub pripadnika Hrvatske vojske - 117. brigade Koprivnica, Koprivnica

Pavković, M. 2016., *Srcem protiv čelika: Iz povijesti ratnog Kriznog štaba Općine Koprivnica*, Udruga hrvatskih branitelja Domovinskog rata '91., Koprivnica

Radelić, Z. 2006, *Stvaranje hrvatske države i Domovinski rat*, Školska knjiga; Hrvatski institut za povijest, Zagreb

Članci:

Petrić, H. 2016., *Iz najstarije povijesti Srba u Podravini*, Podravina – časopis za multidisciplinarna istraživanja, vol. 15., broj 30., prosinac 2016., Koprivnica

Raguž, J. 2009., *Koprivnica u zapovijedima i izvješćima JNA 1990. i 1991. godine*, Podravina – časopis za multidisciplinarna istraživanja, vol. VIII, broj 15, str. 170 – 208, Koprivnica

Škijan, F. 2012., *Prisilno iseljavanje Srba iz Podravine i Kalničkog prigorja u ljeto i ranu jesen 1941. godine*, Cris, god. XIV, br. 1/2012, Zagreb, str. 342-364

Novine:

Pavković M., 1999., *Gardist: glasilo vojne pošte 2139 Koprivnica*, Udruga branitelja, invalida i udovica Domovinskog rata, Koprivnica

Glas Podravine i Prigorja – tjednik Koprivničko-križevačke županije

Web stranice:

http://koprivnica.hr/o-koprivnici/povijest-grada-koprivnic/

http://www.rk-podravka.hr/o-klubu/povijest.html